

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**RAČUNOVODENJE NALOŽB V VREDNOSTNE PAPIRJE:
PRIMERJAVA RAČUNOVODSKIH PRAVIL EVROSISTEMA IN
MEDNARODNIH STANDARDOV RAČUNOVODSKEGA
POROČANJA**

Ljubljana, avgust 2021

GAJA PAVZIN

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Gaja Pavzin, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Računovodenje naložb v vrednostne papirje: Primerjava računovodskih pravil Evrosistema in Mednarodnih standardov računovodskega poročanja, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem red. prof. dr. Markom Hočevarjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 RAČUNOVODSKA PRAVILA EVROSISTEMA IN MSRP.....	4
1.1 Evropski sistem centralnih bank in Evrosistem.....	4
1.2 Računovodska pravila Evrosistema	5
1.3 Mednarodni standard računovodskega poročanja 9.....	7
1.4 Računovodski izkazi centralnih bank.....	8
1.5 Računovodski izkazi po MSRP.....	10
2 NALOŽBE CENTRALNIH BANK V VREDNOSTNE PAPIRJE	11
2.1 Portfelj vrednostnih papirjev kot lastnih naložb centralnih bank Evrosistema	11
2.2 Portfelj vrednostnih papirjev centralnih bank Evrosistema za izvajanje denarne politike.....	12
2.2.1 Covered Bond Purchase Programme 3.....	16
2.2.2 Asset-backed Securities Purchase Programme.....	16
2.2.3 Public Sector Purchase Programme.....	17
2.2.4 Corporate Sector Purchase Programme.....	18
3 ZAČETNO RAZVRŠČANJE IN MERJENJE FINANČNIH INSTRUMENTOV .	18
3.1 Začetno pripoznanje finančnih sredstev po računovodskih pravilih Evrosistema in primerjava z MSRP.....	18
3.2 Glavne kategorije razvrščanja in merjenja finančnih instrumentov.....	20
3.2.1 Določitev poslovnega modela po MSRP.....	22
3.2.2 Značilnosti pogodbenih denarnih tokov po MSRP	24
3.2.3 Razvrščanje in merjenje finančnih instrumentov po odplačni vrednosti.....	25
3.2.4 Razvrščanje in merjenje finančnih instrumentov po tržni vrednosti	27
4 PREVREDNOTENJE FINANČNIH SREDSTEV NA TRŽNO VREDNOST	29
4.1 Asimetrično pripoznavanje dobičkov in izgub iz prevrednotenja finančnih sredstev.....	29
4.2 Oblikovanje finančnih blažilcev po računovodskih pravilih Evrosistema	30
4.2.1 Računi vrednotenja	31
4.2.2 Rezervacije	33

4.3	Simetrično pripoznavanje dobičkov in izgub iz prevrednotenja finančnih sredstev po MSRP	34
4.4	Oblikovanje finančnih blažilcev po MSRP	35
5	OSLABITEV FINANČNIH SREDSTEV	37
5.1	Oslabitve po računovodskih pravilih Evrosistema.....	37
5.2	Oslabitve po MSRP	38
5.2.1	Model pričakovanih kreditnih izgub	38
5.2.2	Pripoznavanje oslabitev v skladu z MSRP.....	40
6	PRIPOZNAVANJE OSLABITEV IN SPREMEMB ZARADI PREVREDNOTENJA FINANČNIH SREDSTEV	41
6.1	Primer prevrednotenja obveznice, merjene po tržni vrednosti, v skladu z računovodskimi pravili Evrosistema	41
6.2	Primer pripoznanja oslabitev in prevrednotenja obveznice, merjene po FVTOCI v skladu z MSRP	44
6.3	Primer pripoznanja oslabitev in prevrednotenja obveznice, merjene po FVTPL v skladu z MSRP	47
6.4	Učinek prevrednotenja in oslabitev na računovodske izkaze.....	48
	SKLEP	52
	LITERATURA IN VIRI.....	54

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Načrt amortizacije obveznice po računovodskih pravilih Evrosistema	42
Tabela 2:	Knjižbe nakupa in vrednotenja obveznice konec prvega in drugega leta po računovodskih pravilih Evrosistema	43
Tabela 3:	Načrt amortizacije obveznice po MSRP	44
Tabela 4:	Knjižbe nakupa, vrednotenja in oslabitev obveznice konec prvega leta po MSRP (kategorija FVTOCI).....	45
Tabela 5:	Knjižbe vrednotenja in oslabitev obveznice konec drugega leta po MSRP (kategorija FVTOCI).....	46
Tabela 6:	Knjižbe nakupa in vrednotenja obveznice konec prvega in drugega leta po MSRP (kategorija FVTPL)	47
Tabela 7:	Vpliv prevrednotenja in oslabitev obveznice na poslovni izid: primerjava računovodskih pravil	50
Tabela 8:	Bilanca stanja – oblikovanje finančnih blažilcev.....	51

KAZALO SLIK

Slika 1: Gibanje naložb Evrosistema v vrednostne papirje za namene izvajanja denarne politike od leta 2009 do leta 2020 v mrd EUR.....	15
Slika 2: Razvrščanje in merjenje finančnih sredstev po MSRP	21
Slika 3: Razvrščanje in merjenje finančnih sredstev po MSRP glede na vrsto instrumenta	22
Slika 4: Gibanje računov vrednotenja Evrosistema od leta 2007 do leta 2019 v mrd EUR....	32
Slika 5: Pozitivni učinki vrednotenja vrednostnih papirjev, zlata in neto pozicij tujih valut ECB izkazani v računih vrednotenja od leta 2007 do 2019 v mrd EUR.....	33

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

ABSPP – Asset-Backed Securities Purchase Programme

ANFA – (angl. Agreement on Net Financial Assets); Sporazum o neto finančnih sredstvih

APP – Assets Purchase Programme

BDP – bruto domači proizvod

CBPP – Covered Bond Purchase Programme

CSPP – Corporate Sector Purchase Programme

EC – Expected shortfall

ECB – (angl. European Central Bank); Evropska centralna banka

ESCB – (angl. European System of Central Banks); Evropski sistem centralnih bank

EU – (angl. European Union); Evropska unija

FVTOCI – (angl. Fair Value Through Other Comprehensive Income); Poštena vrednost prek drugega vseobsegajočega donosa

FVTPL – (angl. Fair Value Through Profit or Loss); Poštena vrednost prek poslovnega izida

G20 – (angl. Group of Twenty); Skupina dvajsetih

IASB – (angl. International Accounting Standards Board); Odbor za mednarodne računovodske standarde

IRR – (angl. Internal Rate of Return); Notranja stopnja donosa

ISIN – (angl. International Securities Identification Number); Mednarodna identifikacijska številka vrednostnega papirja

MRS – Mednarodni računovodski standardi

MSRP – Mednarodni standardi računovodskega poročanja

PEPP – Pandemic Emergency Purchase Programme

PSPP – Public Sector Purchase Programme

SMP – Securities Markets Programme

SPPI – (angl. Solely Payments of Principal and Interest); Plačila glavnice in obresti (test značilnosti pogodbenih denarnih tokov)

VaR – Value at Risk

UVOD

Centralne banke evroobmočja kot tudi ZDA, Japonska, Velika Britanija in druge so po krizi leta 2008 začele z izvajanjem nekonvencionalne denarne politike skozi obsežne nakupe vrednostnih papirjev. Bilance centralnih bank so se z nakupi vrednostnih papirjev enormno razširile in centralne banke izpostavile novim obrestnim in kreditnim tveganjem. Nakupi vrednostnih papirjev Evrosistema so se začeli leta 2010, obsežnejši pa so postali leta 2015. Takrat so centralne banke Evrosistema začele kupovati državne obveznice na sekundarnih trgih, kar je skupaj z dejstvom, da se tveganje, ki ga nosijo, ne deli znotraj Evrosistema, nacionaliziralo fiskalne posledice kvantitativnega sproščanja v evroobmočju. Nakupi vrednostnih papirjev centralnih bank so se v današnjem času še povečali kot odgovor na pandemijo covid-19. Odzivi centralnih bank so bili in so v obeh krizah praktično enaki, kar pomeni znižanje ključnih obrestnih mer oziroma ohranjanje le-teh na nizki ravni, zagotavljanje posojil v skrajni sili finančnim institucijam in kar je bistveno, podpora nemotenemu delovanju finančnih trgov (Gros, 2016, str. 20; Grasselli, 2021, str. 28).

Večina evrov, izposojenih v repo poslih, ima za kolateral državne obveznice, ki so jih izdale članice evroobmočja. Ustvarjanje kreditov v evroobmočju se tako v osnovi opira na državne obveznice in s tem tudi na fiskalno politiko. Posredovanje centralnih bank na trg državnih obveznic v času krize je potrebno za učinkovito podporo ustvarjanju zasebnih kreditov in transmisiji denarne politike. Primarni cilj nakupov državnih obveznic s strani centralnih bank ni zagotavljanje trajnosti javnega dolga, temveč preprečevanje oziroma zmanjševanje volatilnosti sredstev, ki se uporabljajo kot kolateral na repo trgu, in s tem ohranjanje pretoka zasebnih kreditov. Izboljšanje pogojev financiranja držav ni cilj današnje denarne politike, temveč stranski učinek le-te (Gabor, 2020).

Posredovanje centralne banke v kriznih časih je lahko precej tvegano. Poslabšanje finančnega stanja centralne banke v kriznih časih lahko privede do potrebe po dokapitalizaciji s strani države, kar izpostavlja tveganje vpliva na odločitve centralne banke s strani države v zameno za javni denar. Centralna banka se lahko zaradi strahu posega države v njeno delovanje ali političnih pritiskov skuša izogniti situaciji, v kateri bi bila potrebna dokapitalizacija, in se tako znajde v situaciji, kjer cilji denarne politike niso edini cilji, ki jih zasleduje, in posledično izvaja neoptimalno denarno politiko. Neoptimalna denarna politika se lahko na primer odraža v pretirani inflacijski politiki, ki stremi k ustvarjanju višjega dobička centralne banke (Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener, 2014, str. 9–10).

Način računovodenja sredstev in obveznosti je eden ključnih elementov, ki zagotavlja stabilnost centralne banke tudi v kriznih časih. Računovodski standardi predstavljajo ključni steber svetovnega finančnega upravljanja in bančna ureditev ni nič bolj stabilna kot način vrednotenja sredstev, ki jo hrani. Banke sledijo računovodskim standardom za izračunavanje dobičkov in izgub, ki določajo sposobnost njihovega preživetja ali potencialnega propada, vlagatelji in nadzorniki pa so odvisni od bančnih poročil o vrednosti njihovih sredstev in

obveznosti. Standard, ki določa računovodenje finančnih instrumentov, je ključen za finančno stabilnost tako poslovnih kot tudi centralnih bank.

Smernica Evropske centralne banke o pravnem okviru za računovodstvo in finančno poročanje v Evropskem sistemu centralnih bank ECB/2016/34 (v nadaljevanju Smernica ECB) obravnava najpomembnejša računovodska vprašanja, s katerimi se soočajo centralne banke, in poleg določanja računovodskih načel pojasnjuje podrobne računovodske metodologije, ki jih morajo aplicirati centralne banke Evrosistema. Računovodsko obravnavo stranskih operacij nacionalnih centralnih bank ureja nacionalni zakon o centralni banki, ki se lahko sklicuje na splošno sprejete računovodske standarde. Evropska centralna banka (v nadaljevanju ECB) za področja, ki niso pokrita s Smernico ECB, sledi načelom Mednarodnih standardov računovodskega poročanja (v nadaljevanju MSRP). Najpomembnejša razlika med računovodskimi pravili Evrosistema in MSRP zagotovo izhaja iz potrebe po upoštevanju posebne narave delovanja centralne banke v računovodskih pravilih. Medtem ko se Smernica ECB v osnovnih računovodskih predpostavkah ne razlikuje bistveno od MSRP, se njen poudarek načela previdnosti odraža v temeljnih razlikah na področju pripoznavanja dobička in oblikovanja finančnih blažilcev (Ivanović, 2013, str. 59).

Računovodski okvir, ki ga centralna banka uporablja za računovodenje svojih glavnih sredstev in obveznosti, ima bistven vpliv na njen poslovni izid ob koncu leta. Vrednostni papirji so pomembna in obsežna postavka v bilanci stanja centralnih bank. Razlike med njihovo tržno in amortizirano vrednostjo ob koncu leta so lahko ogromne, v skladu z različnimi računovodskimi pristopi pa obravnava teh razlik različno vpliva na poslovni izid. Najpomembnejše načelo računovodstva in finančnega poročanja, ki ga opredeljuje Smernica ECB, je načelo previdnosti, ki od centralnih bank zahteva ustrezen model za pripoznavanje prihodkov. Centralne banke pripoznavanje nerealiziranih dobičkov in izgub iz prevrednotenja finančnih sredstev obravnavajo asimetrično, kar pomeni, da nerealiziranih dobičkov ne pripoznajo kot prihodek v poslovnem izidu, ampak jih izkažejo na računih vrednotenja. Ti predstavljajo enega izmed finančnih blažilcev centralne banke. S tem centralne banke preprečijo delitev nerealiziranih dobičkov in morebitne finančne posledice, do katerih bi lahko prišlo, v kolikor bi se ti dobički kasneje izkazali kot začasni. Poleg računov vrednotenja centralne banke oblikujejo še rezervacije, ter kapital in rezerve, ki jim zagotavljajo potrebno finančno moč za delovanje v kriznih časih. Njihov pomen se je v zadnjem desetletju povečal v luči okrepljene podpore finančnim institucijam in navsezadnje gospodarstvu.

V zasebnem sektorju obstaja jasen svetovni trend MSRP kot skupnega mednarodnega jezika računovodskega poročanja. Porajajo pa se številna vprašanja glede računovodenja glavnih operacij centralnih bank v skladu z MSRP. Ali MSRP pravilno odraža finančni položaj centralnih bank glede na to, da te naj ne bi bile usmerjene k ustvarjanju dobička in imajo možnost izdaje novega denarja? Bi bile centralne banke zmožne oblikovati številne finančne blažilce po MSRP? Vse to lahko povežemo s prizadevanjem centralnih bank za uporabo

svojih standardov, prilagojenih njihovi edinstveni funkciji in poslovanju (KPMG International, 2009, str. 33).

Namen magistrskega dela je ozaveščanje o pomembnosti računovodskih pravil za računovodenje glavnih operacij centralne banke. Z identifikacijo ključnih razlik med računovodskimi pravili Evrosistema in MSRP glede računovodenja vrednostnih papirjev nameravam računovodjem, strokovni javnosti in drugim omogočiti celovit pregled nad ključnimi razlikami, ki so posledica računovodenja vrednostnih papirjev po enih in drugih računovodskih pravilih, ter področji, na katere vplivajo. Tema je v bančnem sektorju trenutno zelo aktualna tako za poslovne banke, ki so morale novi standard MSRP 9 za finančne instrumente vpeljati do konca leta 2018, kot tudi za centralne banke, ki delujejo kot nadzorni organ, hkrati pa tehtajo možnosti za vpeljavo novega standarda v računovodstvo nekaterih področij centralne banke. V magistrskem delu se osredotočam na obveznice, saj te predstavljajo večinski del portfeljev vrednostnih papirjev centralnih bank Evrosistema.

Cilji magistrskega dela so:

- identificirati razlike med računovodskimi pravili Evrosistema in MSRP glede računovodenja vrednostnih papirjev,
- ugotoviti, kje bi se odražale ključne spremembe, če bi centralne banke računovodile vrednostne papirje po MSRP,
- prikazati vpliv izbranega računovodskega okvira na računovodske izkaze.

Odgovoriti želim na raziskovalno vprašanje: kakšen vpliv ima način pripoznavanja nerealiziranih dobičkov in izgub iz naslova prevrednotenja finančnih sredstev na poslovni izid in zmožnost oblikovanja finančnih blažilcev?

Magistrsko delo je razdeljeno na šest poglavij. V prvem in drugem poglavju s širšim pregledom strokovne literature, člankov, računovodskih smernic in drugih gradiv na splošno predstavim računovodska pravila Evrosistema in MSRP ter dva glavna portfelja vrednostnih papirjev centralnih bank Evrosistema.

V tretjem, četrtem in petem poglavju primerjam računovodska pravila Evrosistema z MSRP glede računovodske obravnave različnih kategorij vrednostnih papirjev. Vsebinsko so poglavja razdelana na primerjavo začetnega razvrščanja in merjenja finančnih instrumentov, prevrednotenje finančnih sredstev na tržno vrednost in oslabitev finančnih sredstev.

V zadnjem poglavju apliciram določbe Smernice ECB in MSRP, predstavljene v prejšnjih poglavjih, na knjižbe prevrednotenja obveznice merjene po tržni vrednosti v skladu s Smernico ECB in knjižbe pripoznavanja oslabitev in prevrednotenja obveznice merjene po dveh kategorijah razvrščanja in merjenja po pošteni vrednosti, ki jih določa MSRP. Na koncu poglavja predstavim učinek prevrednotenja in oslabitev na računovodske izkaze po enih in drugih računovodskih pravilih.

1 RAČUNOVODSKA PRAVILA EVROSISTEMA IN MSRP

Centralne banke po svetu uporabljajo različne okvire računovodskega poročanja. Nekatere centralne banke kot izhodiščne standarde določijo MSRP in nato določene zahteve teh standardov prilagodijo glede na svojo posebno in edinstveno funkcijo. Računovodstvo in finančno poročanje Evrosistema je urejeno s Smernico ECB, ki je bila sprejeta v skladu s členom 26 Statuta Evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke (v nadaljevanju Statut ESCB in ECB), namenjena pa je standardiziranju računovodstva in poročanju o poslovanju nacionalnih centralnih bank. Lahko bi rekli, da so na enak način, kot so oblikovana računovodska pravila Evrosistema, oblikovane tudi prilagoditve MSRP, ki se jih poslužujejo nekatere centralne banke. Pomembna razlika med računovodskimi okviri se kaže v razvrščanju finančnih instrumentov, v korelaciji med računovodskim okvirom, ki ga uporablja centralna banka in oblikovanjem rezervacij, ter modelom nakazila dobička (KPMG International, 2012, str. 3, 14).

1.1 Evropski sistem centralnih bank in Evrosistem

Velikokrat se zgodi, da ne ločimo Evropskega sistema centralnih bank (v nadaljevanju ESCB) od Evrosistema. ESCB sestavljajo ECB s sedežem v Frankfurtu in nacionalne centralne banke vseh držav članic Evropske unije (v nadaljevanju EU). Centralne banke držav članic, ki so sprejele evro, in ECB skupaj tvorijo Evrosistem. Oba sistema bosta obstajala vse dokler bodo obstajale države članice EU, ki niso sprejele evra kot svoje valute, torej države članice EU izven evroobmočja. ESCB je bil ustanovljen 1. junija 1998, Evrosistem pa je začel svoje dejavnosti izvajati 1. januarja 1999 z začetkom tretje faze ekonomske in monetarne unije EU, ki je predstavljala uvedbo evra in izvajanje skupne denarne politike v državah članicah EU. Najvišji organ odločanja v ESCB in Evrosistemu je Svet ECB, ki ga sestavljajo guvernerji 19 nacionalnih centralnih bank držav evroobmočja in 6 članov Izvršilnega odbora, katerega člana sta med drugimi tudi predsednica in podpredsednik ECB (European Central Bank, 2011b, str. 12–17).

Ustanovitev evropske monetarne unije je zahtevala združitev nacionalnih centralnih bank, ki so pred tem uporabljale različne instrumente za izvajanje denarne politike, v decentraliziran sistem centralnih bank poznan kot Evrosistem. Statut ESCB in ECB določa, da lahko nacionalne centralne banke samostojno opravljajo nacionalne zadolžitve, v kolikor s tem ne posegajo v izvajanje enotne denarne politike (König & Bernoth, 2016, str. 141).

V tretji fazi monetarne unije je bil ECB dodeljen vpisani kapital v višini 5 milijard EUR. Prispevek vsake države članice ESCB določa kapitalski ključ, ki je sestavljen iz deleža bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) posamezne države članice v celotnem BDP EU, kar predstavlja 50 % kapitalskega ključa določene države, preostalih 50 % pa predstavlja delež prebivalstva države članice glede na skupno prebivalstvo EU. V skladu s členom 49 Statuta ESCB in ECB je država, ki vstopi v EU, in nacionalna centralna banka v ESCB

dolžna vplačati manjši delež kapitala v ECB. Ta delež trenutno znaša 7 %, preostali del pa država vplača ob vstopu v evroobmočje (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 27).

Zaradi emisijskega dobička, ki je povezan z monopolom »tiskanja« denarja, je finančni položaj centralne banke pogosto obravnavan kot nepomemben, kar pa ni prav. Finančna trdnost je ključni element neodvisnosti centralne banke, ta pa je ključna za doseganje ciljev centralne banke in izvajanje denarne politike. Učinkovitost ali neučinkovitost centralne banke pri izpolnjevanju ciljev svojih politik ima pomemben vpliv na družbo, zato bi lahko rekli, da je v širšem kontekstu splošna javnost najpomembnejši deležnik centralne banke. V kontekstu delitve dobička obstajata dva glavna deležnika centralne banke, zasebni delničarji in vlada, ki pa je dandanes glavni ali celo edini lastnik centralne banke. Z razdelitvijo dobička se porabna moč vlade poveča, stroški izposojanja pa se zmanjšajo, medtem ko izguba, ki jo utrpi centralna banka, pomeni izgubo prihodka ali celo dodatne stroške za vlado. Kadar obstajajo zasebni delničarji, ti navadno prejmejo vnaprej določeno dividendo, preostali dobiček pa se prenese neposredno nacionalnemu finančnemu ministrstvu, tudi pri izjemah, kot je na primer Ameriška centralna banka Federal Reserve, kjer pravno gledano vlada sploh ni njen delničar. Centralne banke Evrosistema, ki imajo zasebne delničarje, so Belgija, kjer so lastniki vlada in zasebni delničarji, Grčija, kjer so lastniki v večini zasebni delničarji, in Italija, kjer si lastništvo delijo komercialne banke (Bunea, Karakitsos, Merriman & Studener, 2016, str. 30–31).

1.2 Računovodska pravila Evrosistema

Računovodstvo in finančno poročanje je v Evrosistemu urejeno s Smernico ECB, ki je sprejeta v skladu s členom 26 Statuta ESCB in ECB ter je namenjena standardiziranju računovodstva in poročanja o poslovanju nacionalnih centralnih bank v ESCB. Računovodska pravila so prilagojena potrebam centralnih bank in se glede obravnavanja njihovih glavnih operacij razlikujejo od MSRP. Smernica ECB odgovarja na vsa najpomembnejša računovodska vprašanja, s katerimi se soočajo centralne banke, in podrobno predstavlja računovodske metodologije, ki jih morajo uporabljati. Računovodsko obravnavo stranskih dejavnosti centralne banke ureja zakon o centralni banki (v Sloveniji je to Zakon o Banki Slovenije), ki je sprejet na ravni posamezne države, sklicuje pa se lahko na splošno sprejete mednarodne računovodske standarde. Evrosistem vodi enotno denarno politiko, zato morajo skupni računovodski izkazi odražati skupen finančni vpliv in zajeti operacije vseh centralnih bank evroobmočja, kot bi bile en sam subjekt. Priprava računovodskih izkazov posledično zahteva konsolidacijo podatkov vseh nacionalnih centralnih bank in ECB. Posamezni podatki nacionalnih centralnih bank in ECB se lahko združijo oziroma seštejejo na smiseln način le, če so pridobljeni in poročani dosledno, predpogoj za to pa so enotna računovodska pravila (European Central Bank, 2012b, str. 87–88, 94).

Glavne značilnosti računovodskih pravil Evrosistema temeljijo na osnovnih računovodskih načelih, kot so ekonomska realnost in preglednost, materialnost, doslednost, primerljivost in načelo časovnih razmejitev, ter na splošno sprejetih računovodskih pravilih za pripoznanje sredstev in obveznosti. V nasprotju z MSRP, ki daje največjo veljavo načelu poštene vrednosti, je eno izmed najpomembnejših načel računovodskih pravil Evrosistema načelo previdnosti. Previdno pripoznavanje prihodkov z asimetrično obravnavo nerealiziranih dobičkov in izgub centralnim bankam pomaga oblikovati finančne blažilce in tako prispeva k zagotavljanju finančne moči in s tem neodvisnosti, ki je nujno potrebna za doseganje inflacijskih ciljev. Način, kako centralne banke računovodijo svoja finančna sredstva, vpliva na dobiček, katerega del je na voljo za distribucijo zunanjim delničarjem, najpogosteje vladi, zato lahko rečemo, da ima računovodstvo centralne banke distribucijske posledice. Distribucija dobička centralnih bank je določena kot sorazmeren del poročanega dobička. Izgube centralne banke po navadi niso krite s strani države, zato so te izpostavljene tveganju erozije svojega kapitala zaradi izpostavljenosti do valutnega in obrestnega tveganja ter dejstva, da sredstva niso nujno zlahka trgovana bodisi zaradi njihove narave ali pa so transakcije signal politike ECB. Poslovanje centralne banke z nezadostno ravnjo kapitala lahko pomeni, da centralna banka ni finančno neodvisna in posledično izvaja neverodostojno politiko. To lahko vpliva na sposobnost centralne banke za doseganje ciljev denarne politike. Računovodska pravila Evrosistema imajo pomemben vpliv na centralne banke in njihovo zmožnost ohranjanja dobička ter s tem zagotovitve potrebne finančne moči (European Central Bank, 2012b, str. 92).

Pomembno je, da razdeljeni dobički predstavljajo dejanski dobiček in ne le nerealiziranih dobičkov, ki na primer nastanejo s prevrednotenjem finančnih sredstev na tržne vrednosti in so lahko le začasni. V dobiček so vključene tudi časovne razmejitve kuponskih obresti, ki se lahko tako razdelijo še preden centralna banka prejme kupon. V primeru časovnih razmejitev obresti na državne obveznice so te lahko plačane vladi skozi distribucijo dobička še preden vlada centralni banki dejansko plača te obresti. Kratkoročno se tako ustvarjajo dodatna sredstva za vlado (Gros, 2018, str. 5).

Računovodstvo se ne šteje za temeljno dejavnost centralne banke, mnogi ga vidijo zgolj kot stransko funkcijo, vendar pa lahko tako računovodska pravila kot tudi računovodske informacije vplivajo na operacije centralne banke in vedenje ekonomskih agentov. Pomembna področja odgovornosti centralne banke, na katere vplivajo računovodska pravila, so izvajanje denarne politike, ohranjanje finančne stabilnosti in nadzor bank. V obdobju finančne krize so centralne banke začele izvajati zelo razsežne, nestandardne operacije denarne politike, zaradi katerih so se njihove bilance enormno povečale, profili tveganj pa bistveno spremenili. V javnosti je začelo naraščati zanimanje in porajati so se začela vprašanja o finančni stabilnosti centralnih bank. Posegi centralnih bank v času krize so lahko tvegani, ker morajo izvajati ukrepe, kot so zagotavljanje nujne likvidnosti bančnega sistema ali obsežni nakupi vrednostnih papirjev, namenjene stabilizaciji finančnih trgov, kar pa centralne banke izpostavlja obrestnemu, kreditnemu in tečajnemu tveganju. V primeru

večjih izgub centralne banke, bi jo država lahko dokapitalizirala, vendar bi izgube najverjetneje financirala s povišanjem davkov, vplivala pa bi lahko tudi na politiko centralne banke (Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener, 2014, str. 7–10).

V primerjavi s poslovnimi bankami, centralne banke niso usmerjene k ustvarjanju dobička, ampak je njihova primarna dejavnost ohranjanje cenovne stabilnosti. Velja, da naj bi poročanje komercialnih subjektov prikazalo resničen in pošten finančni položaj subjekta, ki ekonomskim agentom pomaga pri naložbenih odločitvah. Za centralne banke prav tako velja, da mora poročanje prikazati resničen in pošten pregled dejavnosti zaradi odgovornosti in dobrega upravljanja, ne potrebujejo pa financiranja s strani vlagateljev, saj so zaščitene pred insolventnostjo, ker lahko izkoriščajo svoj monopol za ustvarjanje denarja za poplačilo vseh svojih izdatkov. Težave v bančnem sektorju lahko, kot je pokazala prejšnja finančna kriza, nelagodno vplivajo na celotno gospodarstvo, saj imajo poslovne banke, ki so primarne stranke in posrednice pri operacijah denarne politike centralnih bank, ključno vlogo pri razdelitvi finančnih sredstev v gospodarstvo. V kolikor bančni sistem ne deluje učinkovito, je lahko ogrožen tudi prenos denarne politike, zato si centralne banke prizadevajo prispevati k trdnosti bančnega sistema (Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener, 2014, str. 7).

1.3 Mednarodni standard računovodskega poročanja 9

V primerjavi s Smernico ECB, ki je bila oblikovana za centralne banke Evrosistema zaradi njihove specifične narave in ciljev, pravnih okvirov ter izpostavljenosti različnim tveganjem, je MSRP v splošnem namenjen prikazovanju sprememb vrednosti podjetja in oblikovan kot smernica za podjetja, ki stremijo k dobičku in povečanju vrednosti delničarjev (Bunea, Karakitsos, Merriman & Studener, 2016, str. 20).

Na podlagi analize pretekle finančne krize je skupina dvajsetih (angl. Group of Twenty, v nadaljevanju G20), ki jo sestavljajo državniki devetnajstih največjih svetovnih gospodarstev kot držav in Evropska unija, leta 2009 pozvala k reformi računovodskih standardov. Upravni odbor za mednarodne računovodske standarde (angl. International Accounting Standards Board, v nadaljevanju IASB) se je po intenzivnih posvetovanjih odzval na kritike in leta 2014 objavil nov MSRP 9, ki se nanaša na računovodenje finančnih instrumentov. MSRP 9 – finančni instrumenti je bil razvit kot odgovor na kritike G20 glede računovodskih standardov za računovodenje finančnih instrumentov, ki so se v času finančne krize zaradi prepoznega in nezadostnega pripoznavanja izgub izkazali kot neustrezni. Kritike so letele tudi na dopustne metode merjenja in razvrščanja finančnih instrumentov, računovodski okvir pa so označile za preveč kompliciran. Z začetkom finančnega leta 2018 so vse javne kreditne institucije zavezane k uporabi novega računovodskega standarda, ki zahteva, da se izgube izračunajo takoj, in sicer kot pričakovane kreditne izgube, razvrščanje in merjenje finančnih sredstev pa temelji na načelih, ki si prizadevajo zmanjšati število metod merjenja ter posledično olajšati finančno poročanje. Novi standard je posegel tudi v »hedge accounting«, kjer je sedaj finančno poročanje bolj usklajeno z upravljanjem tveganj. Knjigovodske

vrednosti, o katerih poročajo institucije, predstavljajo nadzornikom podlago za določitev ustreznosti njihovega regulativnega kapitala, zato je pravočasno prepoznavanje in upoštevanje tveganj ključnega pomena pri izračunu knjigovodskih vrednosti, centralnim bankam pa velik interes, zato kot nadzorni organ pozorno spremljajo vpeljavo novega standarda, s prizadevanjem, da pripomorejo k stabilizaciji bančnega sistema (Deutsche Bundesbank, 2019, str. 75–76).

1.4 Računovodski izkazi centralnih bank

Kot javne institucije so centralne banke odgovorne za uporabo javnih sredstev ter za uspešno izvajanje nalog, ki med drugim vključujejo učinkovito izvajanje denarne politike. Posledično gospodarske subjekte zanimajo cilji operacij centralnih bank, kar od njih zahteva ustrezno komunikacijo, saj bi lahko pomanjkanje informacij ogrozilo učinkovitost izvajanja denarne politike. Ustrezna komunikacija je ključna za zagotovitev razumevanja financ centralne banke, ne glede na vse pa finančnih rezultatov centralne banke ne smemo šteti kot pokazatelja učinkovitosti denarne politike. Objava rednih računovodskih izkazov je ključnega pomena za učinkovito komunikacijo, zato ECB redno objavlja računovodske izkaze, ki kažejo finančno pozicijo Evrosistema (European Central Bank, 2012b, str. 87).

Kot že rečeno, Evrosistem izvaja enotno denarno politiko, zato morajo skupni računovodski izkazi odražati finančni položaj in vsebovati operacije vseh centralnih bank evroobmočja, kot bi bile eno samo telo, čeprav to telo ni pravna oseba. Priprava skupnih računovodskih izkazov Evrosistema zahteva konsolidacijo podatkov vseh nacionalnih centralnih bank in ECB. Glavno konsolidirano poročilo Evrosistema je konsolidirani tedenski računovodski izkaz Evrosistema. Izkaz je javno dostopen in prikazuje sredstva in obveznosti Evrosistema do tretjih oseb. Med četrtletjem so v izkazu razkrite samo transakcijske vrednosti, medtem ko so na koncu vsakega četrtletja razkrita stanja po tržnih cenah in stopnjah. Prednost takega pristopa je v tem, da je usmerjen k denarnim tokovom, kar je koristno za oceno učinka čistih likvidnostnih tokov, hkrati pa s četrtletnimi posodobitvami odraža ekonomske vrednosti. Prilagoditve ob koncu četrtletja so prikazane v ločenem stolpcu konsolidiranega tedenskega računovodskega izkaza Evrosistema zaradi večje preglednosti in lažje analize izkaza. Poleg konsolidiranega tedenskega računovodskega izkaza Evrosistema so računovodski izkazi/poročila Evrosistema še (European Central Bank, 2012b, str. 90–92; European Central Bank, 2016b, str. 52):

- dnevni računovodski izkaz Evrosistema, ki je namenjen upravljanju likvidnosti in ni javno objavljen,
- razčlenjeni tedenski računovodski izkaz, ki predstavlja podlago za pripravo konsolidiranega tedenskega računovodskega izkaza Evrosistema in ni javno objavljen,
- razčlenjeni mesečni računovodski izkaz Evrosistema, namenjen dostopanju do informacij o sredstvih in obveznostih centralnih bank Evrosistema ter preglednosti nad

decentraliziranim izvajanjem enotne denarne politike, računovodski izkaz je javno objavljen,

- mesečne in četrletne finančne informacije Evrosistema, namenjene statistični analizi in so javno objavljene,
- konsolidirana letna bilanca stanja Evrosistema, katere priprava je določena s členom 26 Statuta ESCB in ECB in je javno objavljena.

Računovodske izkaze nacionalnih centralnih bank in ECB sestavljajo bilanca stanja, izkaz poslovnega izida in razkritja k izkazu. Izkaza denarnih tokov centralne banke običajno ne sestavljajo, saj ne more zagotoviti dodatnih relevantnih informacij zaradi njihove pristojnosti za izdajo novega denarja in nesporne zmožnosti izpolnjevanja svojih obveznosti. Ravno tako centralne banke ne sestavljajo izkaza gibanja kapitala in izkaza drugega vseobsegajočega donosa. Dejavnost centralne banke ne povzroča bistvenih sprememb lastniškega kapitala, če že, pa te spremembe niso posledica zapletenih operacij, zato informacije v razkritjih k računovodskemu izkazu zadostujejo za prikaz sprememb lastniškega kapitala v določenem obdobju. Postavke, kot so dobički iz prevrednotenja vrednostnih papirjev na tržne vrednosti, ki se evidentirajo na računih vrednotenja po računovodskih pravilih Evrosistema, bi se lahko šteli za drug vseobsegajoči donos, saj se dejansko evidentirajo v (po MSRP) neto kapitalu (European Central Bank, 2012b, str. 95).

Evrosistem objavlja konsolidirane računovodske izkaze bolj pogosto kot gospodarski subjekti. Čeprav se zdi postopek konsolidacije preprost, le-ta vključuje zahtevno agregacijo podatkov z uporabo različnih tehnik za pridobitev visokokakovostne predstavitve podatkov vseh centralnih bank Evrosistema (Ivanović, 2013, str. 52).

Pri konsolidaciji podatkov centralnih bank Evrosistema so ključni koraki, ki jih je potrebno upoštevati (Ivanović, 2013, str. 52–53):

- Iste postavke bilanc stanja nacionalnih centralnih bank in ECB so združene, z izjemo tistih postavk oziroma pozicij, ki izhajajo iz notranjih transakcij, torej transakcij znotraj Evrosistema.
- Pozicija nacionalnih centralnih bank in ECB do tretjih oseb ni poročana v neto zneskih, kar pomeni, da na primer terjatev centralne banke, ki izhaja iz posojila neki instituciji, in obveznost, ki jo ima druga centralna banka do iste institucije, nista pobotani, ampak sta v konsolidiranem računovodskem izkazu izkazani v bruto znesku na ustrezni strani bilance stanja. To odraža dejstvo, da so nacionalne centralne banke znotraj Evrosistema ločeni in neodvisni pravni subjekti.
- Postavke bilance stanja oziroma pozicije centralnih bank znotraj Evrosistema so izkazane v neto zneskih, kar je zelo pomembno za konsolidacijo podatkov. Vse terjatve in obveznosti nacionalnih centralnih bank in ECB so izkazane v neto zneskih in niso predstavljene v konsolidiranem izkazu Evrosistema. Tak primer je vplačani kapital nacionalnih centralnih bank v ECB, ki je v bilanci stanja ECB izkazan v postavki *kapital in rezerve* na strani obveznosti in se v postopku konsolidacije pobota s postavko

nacionalnih centralnih bank *udeležba v ECB*, ki na strani sredstev vsake nacionalne centralne banke predstavlja delež vplačanega kapitala v ECB. Primer pobota v postopku konsolidacije predstavljajo tudi plačila med bankami znotraj Evrosistema, ki se izvršijo v plačilnem sistemu TARGET2. Glede na to, da centralne banke Evrosistema poslujejo v skupni valuti, je vsota vseh medbančnih plačil v sistemu TARGET2 nič.

1.5 Računovodski izkazi po MSRP

Za razliko od računovodskih izkazov Evrosistema se po MSRP računovodski izkazi v glavnem osredotočajo na zagotavljanje finančnih informacij investitorjem. MSRP zahteva, da poslovni subjekt predloži računovodske izkaze s primerjalnimi zneski za prejšnje leto vsaj enkrat letno. Celoten set računovodskih izkazov sestavljajo (CPD Box, 2012):

- izkaz finančnega položaja,
- izkaz poslovnega izida in drugega vseobsegajočega donosa (MSRP dovoljuje sestavo enega kombiniranega izkaza ali dveh ločenih izkazov),
- izkaz gibanja kapitala,
- izkaz denarnih tokov in
- razkritja k računovodskim izkazom.

Izkaz drugega vseobsegajočega donosa po MSRP vsebuje dva elementa, to sta dobiček ali izguba obdobja, v katerem so pripoznane vse postavke prihodkov in odhodkov, in drugi vseobsegajoči donos, ki ga sestavljajo postavke, pripoznane neposredno v kapitalu ali rezervah kot npr. dobički ali izgube iz naslova prevrednotenja finančnih sredstev, merjenih po pošteni vrednosti prek drugega vseobsegajočega donosa (angl. Fair Value Through Other Comprehensive Income, v nadaljevanju FVTOCI) (CPD Box, 2012).

V izkazu gibanja kapitala je izkazan celotni vseobsegajoči donos obdobja, ki ločeno prikazuje zneske, ki jih je mogoče pripisati lastnikom obvladujočega podjetja in neobvladujočim deležem. V izkazu so prikazani tudi učinki naknadnih preračunov in uskladitve med knjigovodsko vrednostjo na začetku in na koncu obdobja za vsako postavko kapitala posebej, v kolikor je to mogoče (CPD Box, 2012).

Bilanca stanja se po MSRP imenuje izkaz finančnega položaja. Ta je sestavljen po splošni predlogi, namenjeni finančnim analizam, medtem ko je predloga za sestavo bilance stanja Evrosistema posebej določena in je namenjena zagotavljanju informacij o operacijah, kot so denarna politika in devizne intervencije. Različni formati za sestavo bilance stanja so posledica različnih potreb uporabnikov računovodskih izkazov (European Central Bank, 2012b, str. 95; CPD Box, 2012).

2 NALOŽBE CENTRALNIH BANK V VREDNOSTNE PAPIRJE

Centralne banke Evrosistema kupujejo vrednostne papirje v okviru portfelja vrednostnih papirjev za izvajanje denarne politike in v okviru portfelja lastnih naložb. Centralna banka ima lahko isti vrednostni papir v obeh portfeljih. Največji delež vrednostnih papirjev centralnih bank Evrosistema predstavljajo dolžniški vrednostni papirji, kot so državne obveznice, podjetniške obveznice in krite obveznice.

2.1 Portfelj vrednostnih papirjev kot lastnih naložb centralnih bank Evrosistema

Poleg skupnih nalog, ki jih določa Statut ESCB in ECB, lahko nacionalne centralne banke samostojno izvajajo tudi nacionalne funkcije, kot so nakupi vrednostnih papirjev nederne politike, ki imajo danes pomembno vlogo tako za naložbene kot tudi za dohodkovne namene. Statut ESCB in ECB določa, da morajo biti vse operacije, ki niso povezane z denarno politiko, skladne s cilji in nalogami ESCB. Sredstva Evrosistema, ki niso pridobljena v okviru izvajanja denarne politike, so se v zadnjem desetletju zelo povečala in trenutno predstavljajo več kot polovico konsolidiranih sredstev. Portfelji lastnih naložb, tako kot operacije denarne politike, bančnemu sistemu zagotavljajo centralnobančni denar oziroma ustvarjajo likvidnost. Dokler se obrestne mere in likvidnostni pogoji na trgu lahko ustrezno usmerjajo z razpoložljivimi orodji denarne politike, portfelji lastnih naložb ne morejo negativno vplivati na upravljanje likvidnosti Evrosistema. Likvidnost, ki je zagotovljena v okvirju portfelja lastnih naložb, pokriva nekatere likvidnostne potrebe bančnega sistema evroobmočja, saj je posameznim državam delitev operacij denarne politike omejena. Na likvidnostno stanje bančnega sistema ne vplivajo samo transakcije z vrednostnimi papirji, ampak vse operacije centralne banke, ki niso del denarne politike. Vse te postavke je potrebno spremljati in z njimi učinkovito upravljati, saj ne želimo, da bi z vidika denarne politike povzročile preveliko količino likvidnosti na trgu (Deutsche Bundesbank, 2016, str. 86–87).

Za zagotovitev skladnosti operacij, ki niso predmet izvajanja denarne politike in operacij enotne denarne politike Evrosistema, je bil med nacionalnimi centralnimi bankami in ECB uveljavljen sporazum o neto finančnih sredstvih (angl. Agreement on Net Financial Assets, v nadaljevanju ANFA). ANFA skupaj s parametri denarne politike, določenimi s strani Sveta ECB, predpisuje najvišji dovoljeni skupni znesek neto finančnih sredstev v Evrosistemu. Letni distribucijski proces, znan kot kalibracija, vključuje dva koraka (Deutsche Bundesbank, 2016, str. 89):

- Skupna količina razpoložljivih neto finančnih sredstev se razdeli med nacionalne centralne banke sorazmerno, glede na njihov delež v kapitalnem ključu ECB.
- Nacionalne centralne banke zagotovijo informacije o nameravanem obsegu sredstev v naslednjem letu, ta je lahko nižji ali pa višji od dodeljenih pravic do sredstev določeni centralni banki. Do določene meje je v takšnih primerih mogoča začasna prerazporeditev

neizkoriščenega dodeljenega obsega tistim centralnim bankam, ki želijo imeti nesorazmerno visoko raven neto finančnih sredstev glede na delež v kapitalnem ključu ECB. Centralna banka, ki ni izkoristila celotnega dodeljenega obsega, lahko le-tega uporabi v naslednjih letih. Centralnim bankam, ki ne nameravajo izkoristiti celotnega obsega dodeljenih sredstev, ostane določen blažilec, ki služi kot varnostna mreža, za primer, ko se izkaže, da bodo neto finančna sredstva centralne banke višja, kot je bilo prvotno pričakovano.

Namesto strukturnega likvidnostnega primanjkljaja v bančnem sistemu, ki ga je Evrosistem dosegal z določanjem obrestne mere, katere učinek preide v gospodarstvo prek kolateraliziranih posojil poslovnim bankam, Evrosistem sedaj v luči nakupov velikih količin vrednostnih papirjev za namene denarne politike vodi politiko strukturnega likvidnostnega presežka. Prejšnji cilj sporazuma ANFA je bil predvsem ohranjati strukturni likvidnostni primanjkljaj, medtem ko je v trenutni situaciji njegova vloga spremljati in regulirati največji dovoljeni presežek likvidnosti, ki ga določa denarna politika. S tem je zagotovljeno, da so cilji denarne politike, ki jih postavi Svet ECB, doseženi skozi orodja denarne politike in ne z dejavnostmi nacionalnih centralnih bank, ki niso povezane z denarno politiko (Deutsche Bundesbank, 2016, str. 88).

Pri nakupih vrednostnih papirjev za lastne naložbe, ki vključujejo državne dolžniške instrumente, se poraja dvom o monetarnem financiranju države. Ti nakupi običajno vodijo k znižanju obrestnih mer, centralna banka pa plačuje prihodke od obresti neposredno v državni proračun, kar pomeni, da državna blagajna pridobi sredstva po obrestni meri, ki znaša praktično nič. Članice Evrosistema bi bile tako v primeru državnega bankrota sorazmerno odgovorne. Kljub vsem kritikam in javnim razpravam o primernih ukrepih denarne politike ter aktivnostih centralnih bank, ki niso povezane z denarno politiko, se je potrebno zavedati, da mora, tako kot druge centralne banke, imeti tudi Evrosistem možnost pridobivanja vrednostnih papirjev, da lahko vpliva na likvidnostne potrebe bančnega sistema in dosega cilje denarne politike (Hansen & Meyer, 2017, str. 236; Deutsche Bundesbank, 2016, str. 92).

2.2 Portfelj vrednostnih papirjev centralnih bank Evrosistema za izvajanje denarne politike

Za lažjo predstavo, kako obsežne so bilance centralnih bank danes, je potrebno vedeti, kakšne so njihove bilance ob normalnih pogojih na finančnih trgih in normalnih pogojih za izvajanje denarne politike. Centralne banke so pristojne za izdajo valute in zagotavljanje evro bankovcev, kar se v bilanci stanja odraža na strani obveznosti, kjer imajo tudi finančne blažilce v obliki kapitala in rezerv. Te obveznosti skupaj imenujemo »brezplačni viri«, saj jim jih ni potrebno poplačati. Na strani obveznosti so tudi računi obveznih rezerv, ki jih morajo imeti kreditne institucije pri centralni banki in se lahko uporabijo za prenos denarne politike, z uravnavanjem likvidnosti v sistemu. Centralne banke lahko hranijo tudi depozite

vlad in drugih institucij, ki se v bilanci stanja prav tako odražajo na strani obveznosti. Potrebno je omeniti še eno pomembno funkcijo v bilanci stanja centralnih bank Evrosistema, to je postavka za zagotavljanje likvidnosti v nujnih primerih (angl. Emergency liquidity assistance). Na strani sredstev bilance stanja obstajata dve ključni komponenti, ena se nanaša na operacije denarne politike, druga pa na lastne naložbe centralne banke (Donnery, Doran, Gleeson & Carroll, 2017, str. 88–89).

Pri ugotavljanju, kako točno so nestandardni ukrepi denarne politike v času krize vplivali na bilanco centralnih bank Evrosistema, moramo vedeti, zakaj je do tega prišlo in kako se je vse skupaj odvijalo. Napetosti, ki so bile prisotne na nestabilnih finančnih trgih v sredini leta 2007, so bile v glavnem posledica pomanjkanja zaupanja med udeleženci na medbančnem denarnem trgu zaradi negotovosti o finančni trdnosti in likvidnosti nasprotnih strank. Evrosistem se je na dogajanje, ki je povzročilo zmanjšanje medbančnih aktivnosti na denarnem trgu, odzval z uvedbo operacij denarne politike za zagotavljanje likvidnosti z daljšo ročnostjo. Banke so se v času ekstremne negotovosti in nezaupanja ter povečanja financiranja skozi »ozka grla« začele hitro posluževati razširjenega zagotavljanja likvidnosti Evrosistema pri hitro padajočih ključnih obrestnih merah. Poleg tega je Evrosistem razširil tudi okvir kolateral za zavarovanje denarne politike, ki je med drugim vključeval zniževanje minimalnega praga bonitetne ocene in hkrati povečeval odstotek vrednosti sredstva, ki se lahko uporabi kot kolateral za posojilo. Bilančna vsota centralnih bank Evrosistema se je tako enormno povečala in prvič preseгла 2 trilijona EUR (Nagel, 2012, str. 50).

Nestandardni ukrepi denarne politike so imeli podoben vpliv na konsolidirano bilanco stanja Evrosistema, ter na velikost in sestavo bilance stanja posameznih centralnih bank. Eni izmed glavnih ukrepov denarne politike in razlogov za povečanje bilančnih vsot so nakupi vrednostnih papirjev. Leta 2009 je bil uveden prvi program nakupa vrednostnih papirjev, natančneje kritih obveznic (angl. Covered Bond Purchase Programme, v nadaljevanju CBPP), s katerim je Evrosistem pričel izvajati operacije denarne politike kot neposredne nakupe vrednostnih papirjev. Skladno z napovedmi je program trajal eno leto, v tem času pa je bilo pridobljenih za 60 milijard EUR (nominalna vrednost) dolžniških vrednostnih papirjev. Sledil je drugi program nakupov kritih obveznic konec leta 2011, s skupno nominalno vrednostjo 40 milijard EUR (Nagel, 2012, str. 50).

Centralne banke Evrosistema so leta 2010 začele s kupovanjem vrednostnih papirjev v okviru programa nakupa vrednostnih papirjev (angl. Securities Markets Programme, v nadaljevanju SMP), ki je bil uveden zaradi precejšnih napetosti in s tem oviranja prenosa denarne politike v nekaterih tržnih segmentih. Leta 2012 je bil program SMP s sklepom Sveta ECB o začetku izvajanja neposrednih transakcij denarne politike začasno prekinjen. Z namenom, da bi likvidnostni pogoji, ustvarjeni s programom SMP, ostali nespremenjeni, je Evrosistem uvedel tedenske operacije natančnega uravnavanja likvidnosti, ki so trajale do junija 2014, ko je bila izvedena zadnja operacija (European Central Bank, brez datuma a).

Povečanje sredstev v bilancah stanja centralnih bank Evrosistema se je med letoma 2007 in 2015 v večini odražalo v obliki posojil finančnim institucijam v glavnem prek repo poslov. Obsežni nakupi vrednostnih papirjev so se začeli leta 2015, ko so centralne banke Evrosistema pričele kupovati državne obveznice na sekundarnih trgih v okviru programa nakupa vrednostnih papirjev javnega sektorja (angl. Public Sector Purchase Programme, v nadaljevanju PSPP). Večina odločitev denarne politike ima nekatere fiskalne posledice, ampak so te po navadi le stranski učinek. To pa se zelo spremeni, ko centralna banka v velikem obsegu kupuje državne obveznice. To, da se pri 80 % nakupov obveznic v okviru programa PSPP tveganje ne deli znotraj Evrosistema, je nacionaliziralo fiskalne posledice kvantitativnega sproščanja v evroobmočju. Glede na to, da blagajne vseh držav profitirajo zaradi nakupov državnih obveznic, je nasprotovanja danes zelo malo, kar pa se bo spremenilo, ko bo čas za prekinitvev kvantitativnega sproščanja in spremembo politike. Prekinitvev programa kvantitativnega sproščanja vedno predstavlja izziv, prav tako pa obstaja tveganje širjenja programa v neskončnost, zlasti če ta ni dovolj učinkovit, saj je s tem lahko ogrožena kredibilnost centralne banke (Gros, 2016, str. 11, 20).

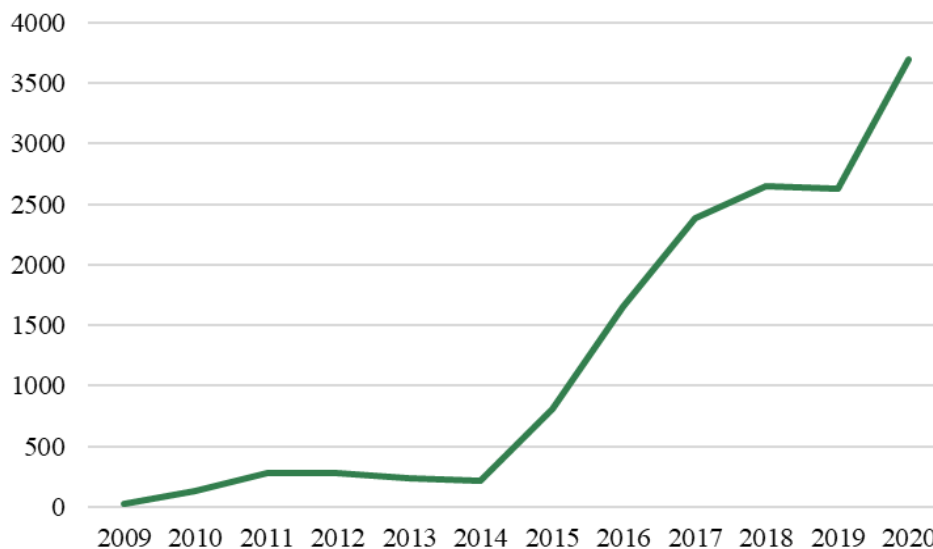
Centralne banke Evrosistema trenutno kupujejo vrednostne papirje v okviru novega programa nakupa vrednostnih papirjev (angl. Asset Purchase Programme, v nadaljevanju APP), ki je del svežnja nestandardnih ukrepov denarne politike, v katere so vključene tudi operacije dolgoročnejšega refinanciranja. Program je bil uveden leta 2014 v podporo mehanizmu prenosa denarne politike in zagotovitvi pravšnje količine politike za zagotovitev cenovne stabilnosti. Program je sestavljen iz štirih podprogramov nakupov vrednostnih papirjev (European Central Bank, brez datuma a):

- CBPP3, v okviru katerega centralne banke Evrosistema od oktobra 2014 kupujejo krite obveznice,
- ABSPP (angl. Asset-Backed Securities Purchase Programme), v okviru katerega centralne banke Evrosistema od novembra 2014 kupujejo listinjene vrednostne papirje,
- PSPP, v okviru katerega centralne banke Evrosistema od marca 2015 kupujejo vrednostne papirje javnega sektorja,
- CSPP (angl. Corporate Sector Purchase Programme), v okviru katerega centralne banke Evrosistema od junija 2016 kupujejo vrednostne papirje korporativnega sektorja.

Slika 1 prikazuje, kako so se naložbe Evrosistema v vrednostne papirje za namene izvajanja denarne politike gibale od leta 2009 do leta 2020. Graf lepo prikazuje, kako krivulja naložb strmo narašča. Program APP je postal obsežnejši leta 2015, ko so se začeli nakupi obveznic javnega sektorja v okviru podprograma PSPP; skupni nakupi vrednostnih papirjev Evrosistema so tako dosegli tudi 80 milijard EUR na mesec. Konec leta 2018 so bili zaustavljeni vsi nakupi vrednostnih papirjev, saj je inflacija trajnostno naraščala, njihova vrednost v bilanci stanja Evrosistema pa je takrat znašala 2.600 milijard EUR. Svet ECB je septembra 2019, v skladu z napovedmi, za padec gospodarske rasti in inflacije sklenil, da bo Evrosistem ponovno pričel z nakupi vrednostnih papirjev. Evrosistem namerava zapadle glavnice vrednostnih papirjev, kupljenih v okviru programa APP, tudi v prihodnje v celoti

reinvestirati, pričakuje pa, da bodo nakupi potrebni vse dokler ne bo okrepljen vpliv njihovih obrestnih mer. Nakupi se bodo končali tik preden Evrosistem začne zviševati ključne obrestne mere (European Central Bank, brez datuma a).

Slika 1: Gibanje naložb Evrosistema v vrednostne papirje za namene izvajanja denarne politike od leta 2009 do leta 2020 v mrd EUR

Vir: European Central Bank (2010); European Central Bank (2012a); European Central Bank (2014); European Central Bank (2016d); European Central Bank (2018b); European Central Bank (2020).

Svet ECB je marca 2020 zaradi pandemije covid-19 oblikoval nov, dodaten program nakupa vrednostnih papirjev (angl. Pandemic Emergency Purchase Programme, v nadaljevanju PEPP), katerega obseg je najprej znašal 750 milijard EUR, kasneje pa se je Svet ECB odločil, da kvota za nakupe vrednostnih papirjev v okviru programa PEPP še poveča. Kvota je bila 4. junija 2020 povečana za 600 milijard EUR, 10. decembra pa še za 500 milijard EUR in v celotnem obsegu trenutno znaša 1.850 milijard EUR. V program PEPP so vključeni nakupi vseh kategorij finančnih sredstev, ki izpolnjujejo pogoje, določene v okviru celotnega programa APP. Nakupi se bodo izvajali predvidoma do junija 2021, dospele glavnice pa se bodo reinvestirale vsaj do konca leta 2022. Poleg dosedanjih kategorij sredstev so v okviru programa PEPP kot tudi CSPP upravičeni še nakupi komercialnih zapisov. Kvota v višini 1.850 milijard EUR se razporeja v skladu s kapitalskim ključem ECB, ki je za Slovenijo 1. februarja 2020 znašal 0,4815 %. O sestavi in obsežnosti mesečnih nakupov vrednostnih papirjev odloča Izvršni odbor ECB, razdelitev nakupov po naložbenih kategorijah pa ni javno objavljen (Banka Slovenije, 2020; European Central Bank, brez datuma b).

2.2.1 Covered Bond Purchase Programme 3

Nakupi kritih obveznic v okviru programa CBPP3 so se začeli oktobra 2014. Program je namenjen izboljšanju delovanja mehanizma prenosa denarne politike, podpora pogojem financiranja v evroobmočju, lažjemu zagotavljanju posojil gospodarstvu in ustvarjanju pozitivnih prelivov na druge trge. Nov CBPP program v primerjavi s prejšnjimi CBPP programi nima omejitev o velikosti nakupa in zapadlosti vrednostnih papirjev, program pa je tako kot prejšnji usklajen s kriterijem Evrosistema za določitev primernega kolaterala. Velja le pravilo, ki centralne banke Evrosistema omejuje na 70-odstotno imetje določenega vrednostnega papirja glede na mednarodno identifikacijsko številko vrednostnega papirja (angl. International Securities Identification Number, v nadaljevanju ISIN). Nakupi se izvajajo tako na primarnem kot tudi sekundarnem trgu. Z razvojem in nadgradnjo programa pa se vse več nakupov izvaja na primarnem trgu. Vsakodnevni nakupi obveznic so odvisni od razpoložljivosti in likvidnosti posameznih obveznic, podvrženi pa so kreditnemu tveganju. Evrosistem še vedno kupuje krite obveznice in reinvestira zapadle glavnice v okviru programa CBPP3 (Bock in drugi, 2018, str. 34–35).

2.2.2 Asset-backed Securities Purchase Programme

Konec leta 2014 je bil oblikovan program nakupa vrednostnih papirjev ABSPP, v okviru katerega centralne banke Evrosistema kupujejo listinjene vrednostne papirje. Program je namenjen izboljšanju prenosa denarne politike, olajšanju zagotavljanja kreditov gospodarstvu in diverzifikaciji virov financiranja bank. Prvotno so listinjene vrednostne papirje za ECB kupovali njeni zunanji zastopniki tako na primarnem kot tudi sekundarnem trgu, od aprila 2017 dalje pa se nakupi v imenu Evrosistema opravljajo preko šestih nacionalnih centralnih bank Evrosistema, ki delujejo kot notranji upravljalci sredstev. Vsaka od teh centralnih bank skrbi za določen segment trga listinjenih vrednostnih papirjev v evroobmočju. Analize portfeljev in originatorjev so v letu 2017 razkrile pomembne trende, kot so (Bock in drugi, 2018, str. 36–37):

- povečana izdaja vrednostnih papirjev s strani specializiranih posojilodajalcev in manjših originatorjev z omejenim dostopom do alternativnih virov financiranja,
- pojavijo se transakcije, kot so slaba posojila ali ponovno izvajanje hipotekarnih portfeljev,
- trženje predhodno zadržanih poslov in ponavljanje izdaj s strani originatorjev, ki so se na trg vrnili prvič po finančni krizi.

Evropski svet je sprejel novo uredbo o listinjenju, ki vključuje okvir za preprosto, enotno in transparentno listinjenje, kar pa lahko spodbuja integracijo finančnih trgov EU, pomaga diverzificirati vire financiranja in sprostiti kapital ter tako posojilodajalcem olajša posojanje podjetjem in gospodinjstvom (Bock in drugi, 2018, str. 36–37).

2.2.3 Public Sector Purchase Programme

PSPP je v okviru programa APP daleč najobsežnejši program nakupov vrednostnih papirjev. V okviru programa PSPP centralne banke Evrosistema kupujejo državne obveznice in obveznice izdane s strani priznanih agencij, kar predstavlja 90 % vseh nakupov, preostalih 10 % pa predstavljajo nakupi vrednostnih papirjev, izdanih s strani mednarodnih organizacij in multilateralnih razvojnih bank. Vrednostni papirji, vključeni v program PSPP, imajo ob nakupu čas zapadlosti od 1 do 30 let. Vsaka nacionalna centralna banka kupuje domače državne obveznice in obveznice domačih priznanih agencij, od decembra 2015 dalje pa tudi tržne dolžniške instrumente v evrih, izdane s strani regionalnih in lokalnih vlad. Nakupi državnih obveznic s strani nacionalnih centralnih bank vodijo k dodatnemu obrestnemu prihodku, država pa tako iz naslova prodaje obveznic profitira, saj centralne banke del dobička vplačujejo v državni proračun. Ključ za dodelitev nakupov izdajateljem iz različnih držav evroobmočja predstavlja kapitalski ključ ECB (ključ temelji na vplačanem kapitalu posamezne centralne banke v ECB). V kolikor se zgodi, da centralna banka dodeljenega zneska ne more v celoti porabiti za nakupe vrednostnih papirjev znotraj svoje države, izvaja nakupe obveznic, izdanih s strani mednarodnih organizacij in multilateralnih razvojnih bank v evroobmočju. Nakupi tujih obveznic so za razliko od nakupov domačih obveznic predmet delitve dobička, zajeti pa so v 10-odstotno dodelitev nakupov mednarodnim organizacijam in multilateralnim razvojnim bankam (Lehment, 2019, str. 91–92).

Lahko rečemo, da je uradno ime programa kvantitativnega sproščanja v evroobmočju PSPP. Ključne odločitve glede nakupov sprejema Svet ECB, njihovo politiko pa večinoma izvajajo nacionalne centralne banke evroobmočja. Običajno vse nacionalne centralne banke evroobmočja izvajajo enake operacije, katerih finančni rezultati so združeni, kar pa ne velja za program PSPP, v okviru katerega nacionalne centralne banke kupujejo samo lastne državne obveznice, dobički in izgube iz naslova teh obveznic pa se ne delijo znotraj Evrosistema. To predstavlja pomemben odmik od splošnega pravila, po katerem so vsi dobički in izgube iz operacij denarne politike združeni v tako imenovani monetarni dobiček (angl. Monetary income), ki se glede na kapitalski ključ deli znotraj Evrosistema (Gros, 2016, str. 15).

Vlagatelji niso prisiljeni prodajati kakršnihkoli sredstev centralnim bankam Evrosistema. K temu jih motivira kratkoročni dobiček, ki izhaja iz dejstva, da cene sredstev, kupljenih v okviru programa APP, rastejo. To vodi v postopek uravnoteženja, saj vlagatelje, ki so prodali del svojega imetja državnih obveznic centralnim bankam postavlja pod vprašaj, kam vložiti svoj denar. Za to obstajajo različne naložbene možnosti, ki se razlikujejo glede na stopnjo tveganja, trajanje in donosnost. Programi nakupov vrednostnih papirjev, kot je PSPP, so zasnovani tako, da znižujejo donosnost državnih obveznic in posledično znižujejo premijo za tveganje, zahtevano s strani vlagateljev v segmentih manj privlačnih alternativnih naložb. Posledično lahko takšen mehanizem zniža stroške financiranja za majhna in srednje velika podjetja, gospodinjstva in druge subjekte evroobmočja. ECB je s programom PSPP spremenil razmere na trgu tako, da je motiviral celo počasi prilagodljive investitorje k

spremembi svojih portfeljev tako, da ustrezajo njihovim lastnim preferencam, trenutnim tržnim cenam in donosom razpoložljivih naložbenih sredstev. Najbližje alternativne naložbe so podjetniške obveznice in lastniški vrednostni papirji, ki so jih investitorji kupovali več kot bi jih v scenariju brez PSPP programa. Program PSPP je torej privedel do prerazporeditev portfeljev v smeri bolj tveganih sredstev. Ob tem se poraja vprašanje, ali so koristi nižjih stroškov financiranja v evroobmočju upravičeni glede na večjo izpostavljenost investitorjev k tveganju (Jakl, 2019, str. 99–114).

2.2.4 Corporate Sector Purchase Programme

Namen programa CSPP je v realnem gospodarstvu olajšati pogoje financiranja. Program sestavljajo nakupi obveznic naložbenega razreda v evrih, izdanih s strani nefinančnih podjetij in zavarovalnic s sedežem v evroobmočju. Vrednostni papirji, ki jih Evrosistem kupuje, morajo biti primerni vsaj za uporabo kot kolateral za operacije refinanciranja, kar pomeni, da morajo imeti na lestvici Evrosistema bonitetno oceno kreditne kakovosti stopnje 3 (oceno naložbenega razreda BBB-). Čas do dospelosti vrednostnega papirja ob nakupu mora biti najmanj 6 mesecev in največ 31 let, dovoljeni pa so tudi nakupi instrumentov z negativnim donosom do dospelja, če je ta višji od obrestne mere v času nakupa (De Santis, Geis, Juskaite & Cruz, 2018, str. 67).

Listinjeni vrednostni papirji, krite obveznice in ostali vrednostni papirji, ki jih Evrosistem kupuje od zasebnega sektorja (v okviru programov CSPP, ABSPP in CBPP), so povezani s posojili, ki jih banke dajejo gospodinjstvom in podjetjem. Večje kot je povpraševanje po teh papirjih, višje so njihove cene, kar pa banke spodbuja k dajanju kreditov, na katere lahko potem ustvarijo nove vrednostne papirje. Banke tako izboljšujejo pogoje financiranja, saj večja ponudba posojil pomeni nižje obrestne mere za posojila (European Central Bank, 2016c).

3 ZAČETNO RAZVRŠČANJE IN MERJENJE FINANČNIH INSTRUMENTOV

Finančni instrumenti se začetno razvrščajo v različne kategorije merjenja na podlagi vrste instrumenta, razloga za imetje instrumenta in številnih drugih lastnosti. V nadaljevanju je predstavljeno začetno pripoznanje finančnih sredstev, ter glavne kategorije razvrščanja in merjenja finančnih sredstev v skladu z obema računovodskima okviroma.

3.1 Začetno pripoznanje finančnih sredstev po računovodskih pravilih Evrosistema in primerjava z MSRP

Smernica ECB določa, da morajo biti finančna sredstva pripoznana v bilanci stanja le, če so izpolnjeni vsi naslednji trije pogoji (European Central Bank, 2016b, str. 39):

- obstaja verjetnost kakršnekoli prihodnje koristi, povezane s sredstvom,
- vsa tveganja in koristi, povezana s sredstvom, so prenešena na zadevano centralno banko,
- vrednost sredstva je mogoče zanesljivo izmeriti.

Transakcije z vrednostnimi papirji v domači ali tuji valuti se lahko po računovodskih pravilih Evrosistema evidentirajo po pristopu evidentiranja na datum sklenitve posla ali po pristopu evidentiranja na datum poravnave. Po pristopu evidentiranja na datum sklenitve posla se finančni instrumenti evidentirajo bodisi po tehniki standardnega pristopa ali alternativnega pristopa. Pri standardnem pristopu se realizirani dobički in izgube, ki se nanašajo na neto prodajo, izračunavajo na datum sklenitve posla in se knjižijo zabilančno, medtem ko pri alternativnem pristopu zabilančnih knjižb ni, realizirani prihodki pa se pripoznajo na datum poravnave. Zabilančne knjižbe se na datum poravnave stornirajo in transakcije se evidentirajo na računih v bilanci stanja. Časovne razmejitev natečenih obresti ter amortizirane premije in diskonti, povezane s finančnimi instrumenti, se izračunavajo in beležijo dnevno, od datuma poravnave nakupa vrednostnega papirja do datuma poravnave prodaje oziroma do datuma dospelosti, neodvisno od dejanskega denarnega toka. Pri finančnih instrumentih v tuji valuti te razmejitve dnevno vplivajo tudi na pozicijo valute (European Central Bank, 2019b, str. 25–26; European Central Bank, 2016b, 58–59).

Po računovodskih pravilih Evrosistema se realizirani dobički in realizirane izgube, ki izhajajo iz imetja vrednostnih papirjev, pripoznajo v izkazu poslovnega izida. Razmejene obresti in amortizacija premije oziroma diskonta izdanih in kupljenih vrednostnih papirjev so tako vključene v izkaz poslovnega izida na neto osnovi, v obrestne prihodke ali obrestne odhodke, odvisno, ali je znesek pozitiven ali negativen. Po računovodskih pravilih Evrosistema se izračun stroškov pridobitve prodanih postavk opravi dnevno po metodi povprečne nabavne vrednosti. Povprečna nabavna cena vrednostnega papirja se izračuna tako, da se vsi dnevni nakupi dodajo (po nabavni ceni) imetju prejšnjega dne in izračuna se nova tehtana povprečna nabavna vrednost pred upoštevanjem prodaj na tisti dan. Druga možnost je izračun revidirane povprečne nabavne vrednosti, ki se izračuna tako, da se nakupi in prodaje vrednostnih papirjev upoštevajo po vrstnem redu, v katerem so si sledili (European Central Bank, 2016b, str. 45).

Transakcije z vrednostnimi papirji se po računovodskih pravilih Evrosistema evidentirajo po transakcijski ceni in se v računovodskih izkazih knjižijo po čisti ceni. Transakcijska cena je cena, za katero se dogovorita stranki ob sklenitvi posla. Čisto ceno predstavlja transakcijska cena, ki vključuje transakcijske stroške, saj so ti del cene, ne vključuje pa natečenih obresti in popustov. Za transakcijske stroške se ne upoštevajo provizije za upravljanje in skrbništvo, provizije tekočih računov in ostali indirektni stroški. Te provizije in ostali indirektni stroški se vključijo v izkaz poslovnega izida in niso del povprečne nabavne vrednosti sredstva (European Central Bank, 2016b, str. 45–56).

Pri lastniških finančnih instrumentih se posredniška provizija vključi v nabavno vrednost sredstva ali pa se pripozna kot strošek v izkazu poslovnega izida. Znesek kupljene dividende

se vključi v vrednost lastniškega instrumenta, časovne razmejitve dividende pa se ne knjižijo ob koncu obdobja, saj so te že vključene v tržno ceno lastniškega instrumenta, razen pri tistih lastniških vrednostnih papirjih, ki niso upravičeni do izplačila dividende (European Central Bank, 2016b, str. 41).

V primerjavi z računovodskimi pravili Evrosistema so finančna sredstva po MSRP 9 začetno pripoznana po pošteni vrednosti, v katero so vključeni tudi vsi transakcijski stroški. Izjemo predstavljajo finančna sredstva, razvrščena in merjena po pošteni vrednosti preko izkaza poslovnega izida (angl. Fair Value Through Profit or Loss, v nadaljevanju FVTPL), pri katerih se transakcijski stroški vključijo v izkaz poslovnega izida. Transakcijski stroški se po MSRP 9 vključijo v pošteno vrednost in se tako amortizirajo skozi življenjsko dobo instrumenta. Smernica ECB predpostavlja, da transakcije s finančnimi instrumenti potekajo po poštenih cenah in zato sovpadajo s transakcijsko ceno. Prav tako tudi MSRP 9 predpostavlja, da transakcijska cena ob začetnem pripoznanju običajno predstavlja pošteno vrednost finančnega sredstva (BDO Global, 2019, str. 35).

Glavna razlika začetnega pripoznanja finančnih sredstev med računovodskimi pravili Evrosistema in MSRP 9 je torej v transakcijskih stroških, ki se po računovodskih pravilih Evrosistema vključijo v izkaz poslovnega izida ob začetnem pripoznanju sredstva, po MSRP 9 pa se ti vključijo v pošteno vrednost, po kateri je sredstvo začetno pripoznano. Po začetnem pripoznanju se finančna sredstva po obeh pravilih oziroma standardih merijo bodisi po odplačni vrednosti bodisi po tržni oziroma pošteni vrednosti.

3.2 Glavne kategorije razvrščanja in merjenja finančnih instrumentov

V grobem lahko vrednostne papirje Evrosistema razdelimo na dva portfelja, portfelj vrednostnih papirjev za namene izvajanja denarne politike in portfelj vrednostnih papirjev kot lastnih naložb centralne banke. Vrednostne papirje Evrosistema podrobneje razvrščamo v 4 glavne kategorije (European Central Bank, 2012b, str. 95):

- tržni vrednostni papirji za namene izvajanja denarne politike,
- tržni vrednostni papirji v posesti do dospelosti,
- tržni vrednostni papirji, ki niso v posesti do dospelosti,
- netržni vrednostni papirji.

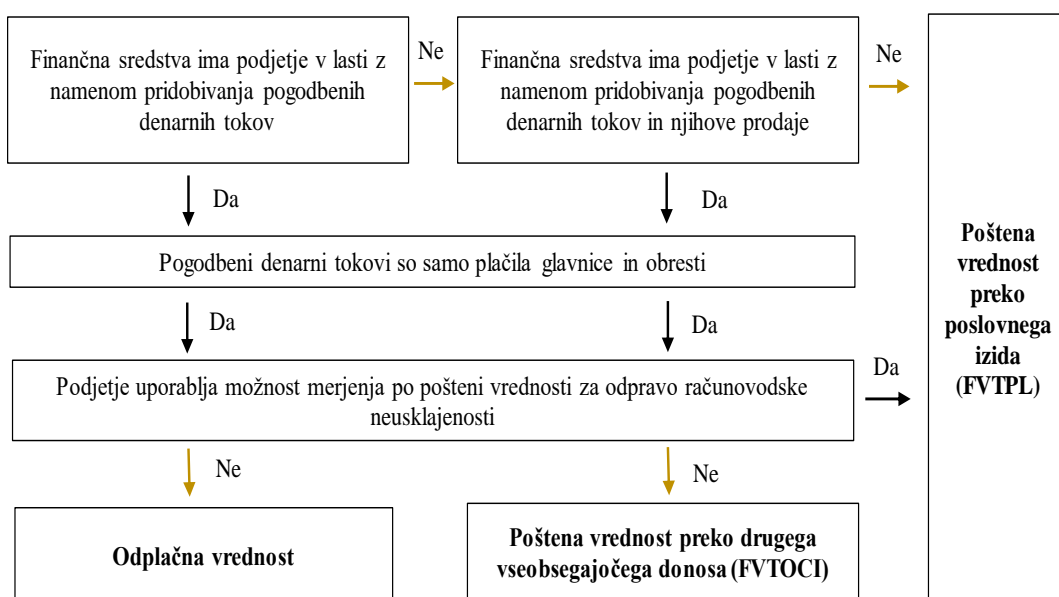
Poleg zgoraj naštetih kategorij obstajata še dve kategoriji, to sta nelikvidni lastniški deleži, v katere spadajo tudi vsi ostali lastniški instrumenti, ki so trajna naložba, in tržni investicijski skladi. Nelikvidni lastniški deleži se vrednotijo po nabavni vrednosti in so predmet morebitnih oslabitev, tržni investicijski skladi pa po tržnih cenah, na neto osnovi in ne po posameznih delnicah. V ti dve kategoriji spadajo vrednostni papirji, kot so delnice (Banka Slovenije, 2019b, str. 6).

MSRP 9 v primerjavi z računovodskimi pravili Evrosistema določa ravno obratno; finančni instrumenti se razvrščajo glede na to, kako se merijo. MSRP 9 temelji na konceptu, da naj bi se finančna sredstva razvrščala in merila po pošteni vrednosti, s pripoznavanjem sprememb poštene vrednosti v izkazu poslovnega izida, v kolikor kriteriji za razvrščanje in merjenje po odplačni vrednosti ali po pošteni vrednosti preko drugega vseobsegajočega donosa niso izpolnjeni. Razvrščanje finančnih instrumentov po MSRP 9 temelji na dveh kriterijih: poslovnem modelu, ki določa, kako institucija upravlja svoja finančna sredstva, in na testu značilnosti pogodbenih denarnih tokov finančnih sredstev. MSRP 9 določa tri kategorije razvrščanja in merjenja finančnih sredstev (PricewaterhouseCoopers, 2017a, str. 6):

- finančna sredstva, merjena po odplačni vrednosti,
- finančna sredstva, merjena po pošteni vrednosti preko drugega vseobsegajočega donosa (FVTOCI),
- finančna sredstva, merjena po pošteni vrednosti preko poslovnega izida (FVTPL).

Kot že rečeno, se po računovodskih pravilih Evrosistema finančni instrumenti merijo glede na kategorijo, v katero so razvrščeni, medtem ko se po MSRP 9 finančni instrumenti razvrščajo glede na to, kako se merijo. Za prepoznanje razlik je potrebno vedeti, v katere kategorije bi se posamezni finančni instrumenti razvrščali po MSRP 9, za to pa je potrebno določiti poslovni model določenega portfelja finančnih instrumentov in prepoznati značilnosti njihovih pogodbenih denarnih tokov. Slika 2 prikazuje kriterije za razvrščanje in merjenje finančnih sredstev glede na poslovni model, v okviru katerega podjetje z njimi upravlja in glede na značilnosti pogodbenih denarnih tokov finančnih sredstev.

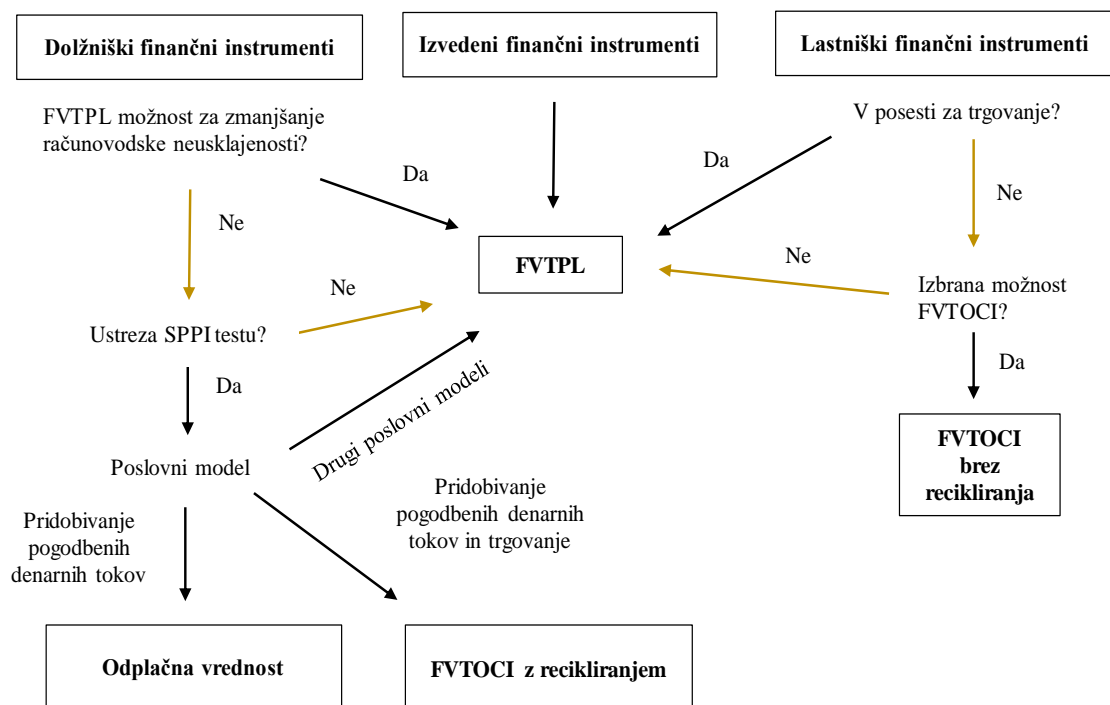
Slika 2: Razvrščanje in merjenje finančnih sredstev po MSRP

Prirjeno po PricewaterhouseCoopers (2017).

Slika 3 prikazuje razvrščanje in merjenje finančnih sredstev glede na tri tipe finančnih instrumentov, in sicer dolžniške, lastniške in izvedene finančne instrumente.

Slika 3: Razvrščanje in merjenje finančnih sredstev po MSRP glede na vrsto instrumenta

Prirejeno po IFRS Community (2020).

3.2.1 Določitev poslovnega modela po MSRP

Ocena poslovnih modelov za upravljanje finančnih sredstev je temelj za razvrstitev finančnih sredstev, saj je vsak poslovni model določen tako, da odraža, kako se skupina finančnih sredstev skupaj upravlja za doseg določenega poslovnega cilja. Podjetje ima lahko več različnih poslovnih modelov za upravljanje svojih finančnih sredstev, določi pa jih za skupino oziroma portfelj finančnih sredstev in ne za vsak posamezen finančni instrument. Pri določitvi poslovnega modela je potrebno finančne instrumente najprej razdeliti v ločene portfelje glede na način njihovega upravljanja in opredeliti cilje, ki jih podjetje uporablja v okviru svojega poslovanja in upravljanja določenega portfelja (PricewaterhouseCoopers, 2017a, str. 19).

Po MSRP 9 se za portfelj vrednostnih papirjev lahko določi eden izmed naslednjih treh poslovnih modelov (PricewaterhouseCoopers, 2017a, str. 19):

- poslovni model z namenom pridobivanja pogodbenih denarnih tokov,
- poslovni model z namenom pridobivanja pogodbenih denarnih tokov in trgovanja,

- drugi poslovni modeli.

Tudi ko je za portfelj finančnih sredstev določen poslovni model z namenom pridobivanja pogodbenih denarnih tokov, lahko pride do prodaj, ki so naključne in niso v nasprotju s takšnim poslovnim modelom. Prodaje finančnih sredstev, ki spadajo v poslovni model z namenom pridobivanja pogodbenih denarnih tokov, so lahko odgovor na povečanje kreditnega tveganja teh sredstev ali pa so namenjene upravljanju tveganja kreditne koncentracije, medtem ko prodaje, narejene v okviru poslovnega modela pridobivanja pogodbenih denarnih tokov in trgovanja, potekajo kot del upravljanja vsakodnevnih likvidnostnih potreb, vzdrževanja določenega profila obrestne donosnosti ali ujemanja trajanja finančnega sredstva in obveznosti. V okviru drugih poslovnih modelov so ključne prodaje finančnih sredstev, ki potekajo v okviru programa aktivnega kupovanja in prodaje za realizacijo poštene vrednosti, pridobivanje pogodbenih denarnih tokov pa je v takšnih poslovnih modelih naključno. Pri preučevanju, ali je poslovni model podjetja za določen portfelj pridobivanje pogodbenih denarnih tokov, MSRP 9 zahteva, da podjetja upoštevajo frekvenco, vrednost in čas morebitnih prejšnjih prodaj ter razloge za prodajo in pogoje, pod katerimi so bile prodaje izvedene. V kolikor so bile prodaje v preteklosti naključne in se predvideva, da bo tako tudi v prihodnosti, je razvrstitev in merjenje po odplačni vrednosti ustrezno (PricewaterhouseCoopers, 2017a, str. 20).

Prodaje finančnih sredstev pred njihovo dospelostjo, ki bi bile skladne s poslovnim modelom, katerega namen je pridobivanje pogodbenih denarnih tokov, vključujejo (PricewaterhouseCoopers, 2017b, str. 15):

- prodaja finančnega sredstva zaradi padca njegove bonitetne ocene pod tisto, ki jo zahteva podjetje (neskladnost finančnega sredstva z naložbeno politiko podjetja),
- prodaja tik pred zapadlostjo, tako da spremembe tržne obrestne mere ne bi imele bistvenega vpliva na pošteno vrednost finančnega sredstva,
- prodaja, namenjena izvedbi načrta v primeru likvidnostne krize, ko krizni dogodek ni pričakovano,
- prodaja v primeru spremembe davčne zakonodaje, ko ta pomembno vpliva na davčni status finančnega sredstva in podjetje te spremembe ni pričakovalo.

Prodaja finančnih sredstev je lahko skladna s poslovnim modelom, katerega cilj je pridobivanje pogodbenih denarnih tokov, v kolikor so prodaje redke (tudi če so pomembne vrednosti), ali če so nepomembne vrednosti tako posamične kot skupaj (tudi če so pogoste). Vrednost prodaj je smiselno primerjati z vrednostjo dotičnega portfelja, nikakor pa te vrednosti ni ustrezno primerjati z vrednostjo vseh sredstev podjetja. Podjetje se lahko odloči spremljati dobičke in izgube iz naslova prodaj finančnih sredstev, vendar to nikakor ne sme biti edini kriterij za določitev, ali je prodaja pomembne oziroma nepomembne vrednosti, saj lahko privede do tega, da se za ta sredstva določi poslovni model z namenom pridobivanja pogodbenih denarnih tokov, znaten odstotek teh sredstev pa je lahko prodan po knjigovodski vrednosti zato, da do dobičkov in izgub niti ne pride. Pri ocenjevanju, ali so prodaje

pomembne vrednosti, je potrebno upoštevati prodaje v povprečni življenjski dobi portfelja, še posebej za tiste portfelje z dolgoročnimi povprečnimi zapadlostmi, ki se lahko v določenem obdobju v celoti menjajo. Upoštevanje samo prodaj v določenem obdobju tako ni zadostno (PricewaterhouseCoopers, 2017b, str. 12).

Podjetje ima lahko določen portfelj finančnih sredstev z namenom pridobivanja denarnih tokov za povečanje donosnosti ali pa za izpolnjevanje likvidnostnih zahtev. Kazalniki, ki jih mora vodstvo upoštevati pri določitvi poslovnega modela, v okviru katerega upravlja določen portfelj finančnih sredstev, so (PricewaterhouseCoopers, 2017b, str. 10):

- sestava in usklajenost portfelja s cilji, določenimi za ta portfelj,
- pooblastila, ki jih ima upravitelj portfelja (širina naložb in omejitve pri odtujitvi),
- meritve, uporabljene za merjenje uspešnosti portfelja (npr. ali so poštene vrednosti bistven kazalnik uspešnosti),
- metodologija, na podlagi katere je upravitelj portfelja plačan (upravitelj portfelja je lahko plačan na podlagi realiziranih dobičkov ali nerealiziranih dobičkov in izgub),
- razlogi za kakršnekoli prodaje sredstev v portfelju.

3.2.2 Značilnosti pogodbenih denarnih tokov po MSRP

Drugi izmed kriterijev za razvrščanje finančnih instrumentov po MSRP 9 je test značilnosti pogodbenih denarnih tokov finančnih sredstev (angl. Solely payments of principal and interests, v nadaljevanju SPPI). Za razvrščanje finančnih sredstev po odplačni vrednosti ali FVTOCI so dovoljena izključno pogodbeni plačila, ki so plačila glavnice in obresti na neporavnano glavnico na vnaprej določen datum. Cilj SPPI testa je ugotoviti, ali finančno sredstvo izplačuje samo obresti in glavnico in ne tudi količinsko določiti zneskov teh izplačil. Običajno je to mogoče določiti upoštevajoč naravo posojilodajalčevih pravic do denarnih tokov in tveganosti ter volatilitosti teh denarnih tokov, ki jim je posojilodajalec izpostavljen. Na splošno velja, da bodo finančni instrumenti, ki zahtevajo samo fiksna plačila na fiksne datume ali fiksna in variabilna plačila, kjer je znesek variabilnega plačila za določeno obdobje določen z uporabo spremenljive tržne obrestne mere tega obdobja, imeli plačila, ki ustrezajo SPPI testu (PricewaterhouseCoopers, 2017a, str. 22).

IFRS 9 določa, da morajo biti z osnovnim posojilnim dogovorom, ki je SPPI skladni naslednji elementi obresti (PricewaterhouseCoopers, 2017b, str. 28):

- časovna vrednost denarja,
- kreditno tveganje, ki se nanaša na glavnico,
- druga osnovna posojilna tveganja in stroški (npr. likvidnostno tveganje),
- profitna marža.

V kolikor so pogodbeni denarni tokovi izpostavljeni tveganjem in volatilitosti, kot je na primer izpostavljenost spremembi cen lastniških instrumentov, ti instrumenti ne dosegajo

kriterijev pogodbenih denarnih tokov, ki so samo plačila glavnice in obresti. Na splošno je trg, na katerem se zgodi transakcija, pomemben dejavnik za oceno časovne vrednosti denarja. Ko je časovna vrednost denarja spremenljiva, kot na primer, če se obrestna mera vsak mesec ponastavi na letno stopnjo, so potrebne dodatne ocene za določitev ustreznosti SPPI kriterija. Cilj takšne ocene je ugotoviti, kakšna bi bila razlika z nediskontiranimi denarnimi tokovi, ki bi nastali v primeru nespremenljive časovne vrednosti denarja. V kolikor je razlika pomembna, SPPI kriterij ni izpolnjen (KPMG International, 2014, str. 17).

3.2.3 Razvrščanje in merjenje finančnih instrumentov po odplačni vrednosti

Ob začetnem pripoznanju je odplačna vrednost finančnega sredstva običajno enaka pošteni vrednosti tega sredstva. MSRP 9 in Smernica ECB definirata odplačno vrednost kot znesek, po katerem se finančno sredstvo meri ob začetnem pripoznanju, zmanjšan za odplačila glavnice, zmanjšan ali povečan za kumulativno amortizacijo ter zmanjšan zaradi oslABLjenosti. Potrebno je upoštevati, da se začetno pripoznanje finančnega sredstva razlikuje po MSRP 9 in računovodskih pravilih Evrosistema, kot je to opisano v poglavju 3.3 *Začetno pripoznanje finančnih sredstev* (BDO Global, 2019, str. 40; European Central Bank, 2016b, str. 45).

Po računovodskih pravilih Evrosistema so tržni vrednostni papirji za namene denarne politike, ki jih kupujejo nacionalne centralne banke Evrosistema in ECB, v bilanci stanja izkazani v aktivni postavki *vrednostni papirji za namene izvajanja denarne politike*. Vrednotijo se bodisi po amortizirani nabavni vrednosti (odplačni vrednosti) bodisi po tržni vrednosti, odvisno od vodenja denarne politike. V kolikor se vrednotijo po amortizirani nabavni vrednosti, so tudi predmet morebitnih oslABLitev. V bilančno postavko *vrednostni papirji za namene izvajanja denarne politike* so uvrščeni vsi vrednostni papirji, pridobljeni z nakupi v okviru programov SMP, CSPP, PSPP, ABSPP, PEPP in vseh treh CBPP-jev. Trenutno se celoten portfelj vrednostnih papirjev za namene denarne politike v skladu z danimi navodili ECB vrednoti po amortizirani nabavni vrednosti ne glede na to, ali ima centralna banka te vrednostne papirje v posesti do dospelosti ali ne. Svet ECB redno ocenjuje finančna tveganja, povezana z vrednostnimi papirji programov denarne politike, za primerjalne in statistične namene pa se za te papirje beleži tudi njihova tržna vrednost, ki ne vpliva na bilanco stanja in na izkaz poslovnega izida (Banka Slovenije, 2019a, str. 6; European Central Bank, 2016b, str. 40).

Računovodska obravnava nestandardnih ukrepov, kot so nakupi vrednostnih papirjev za namene izvajanja denarne politike, je zelo pomembna, saj pomaga zmanjševati volatilito, ki bi bila sicer vidna na letnih računih centralnih bank. Kot že rečeno, se vrednostni papirji portfelja denarne politike vrednotijo po amortizirani nabavni vrednosti, kjer amortizacija skozi preostali čas do zapadlosti, sredstva prevrednoti nazaj na nominalno vrednost. Vrednost obveznice, ki je na primer kupljena pod nominalno vrednostjo, bo skozi življenjsko dobo obveznice rasla proti njeni nominalni vrednosti. Takšna računovodska obravnava

pomeni, da tržna gibanja ne bodo vplivala na vrednost vrednostnih papirjev, pridobljenih v okviru programov denarne politike, v bilanci stanja. Dobiček ali izguba, povezana z vrednotenjem vrednostnih papirjev programov denarne politike, bi se realizirala le v primeru prodaje le-teh. ECB navaja, da tudi če prodaje teh vrednostnih papirjev niso v nasprotju z računovodskimi pravili Evrosistema, te niso pričakovane v predvidljivi prihodnosti (Donnery, Doran, Gleeson & Carroll, 2017, str. 93).

V okviru portfelja vrednostnih papirjev kot lastnih naložb, ima lahko centralna banka tržne vrednostne papirje, ki so v posesti do dospelosti, tiste, ki niso v posesti do dospelosti, in netržne vrednostne papirje. Po amortizirani nabavni vrednosti se vrednotijo tržni vrednostni papirji, ki jih ima centralna banka v posesti do dospelosti, in netržni vrednostni papirji. Oboji so predmet morebitnih oslabitev. Vrednostne papirje kategorije v posesti do dospelosti lahko centralna banka proda pred njihovo dospelostjo v naslednjih primerih (Banka Slovenije, 2019b, str.6; European Central Bank, 2016b, str. 40):

- vrednostni papirji so prodani v obdobju enega meseca pred datumom dospelosti,
- v izjemnih okoliščinah, kot na primer občutno poslabšanje kreditne sposobnosti izdajatelja,
- v kolikor je prodana količina nepomembna v primerjavi s celotnim zneskom portfelja vrednostnih papirjev, v posesti do dospelosti.

Za razvrstitev finančnih instrumentov centralnih bank Evrosistema v skladu z določili MSRP 9 bi bilo potrebno določiti poslovni model, v okviru katerega centralna banka drži te instrumente, in narediti SPPI test posameznih instrumentov. Določitev poslovnega modela in SPPI testa, kot to zahteva MSRP 9, ni nujno enostavna, rezultati pa so lahko včasih presenetljivi. Finančni instrumenti, ki bodo v skladu z MSRP 9 najverjetneje razvrščeni in merjeni po odplačni vrednosti, so poslovne terjatve, terjatve iz naslova posojil, naložbe v državne obveznice, ki niso v posesti za trgovanje, in naložbe v vezane vloge po standardnih obrestnih merah. Za razvrstitev in merjenje finančnega sredstva po odplačni vrednosti po MSRP 9 morata biti izpolnjena dva kriterija (BDO Global, 2019, str. 15):

- finančno sredstvo spada v portfelj, s katerim se upravlja v okviru poslovnega modela, katerega cilj je pridobivanje pogodbenih denarnih tokov,
- SPPI test (pogodbeni denarni tokovi predstavljajo samo plačilo glavnice in obresti na neporavnano glavnico, na vnaprej določene datume).

Razlika v merjenju finančnih instrumentov po odplačni vrednosti med enimi in drugimi pravili je v tem, da MSRP 9 zahteva, da se amortizacija premije ali diskonta izračuna po metodi notranje stopnje donosa, medtem ko se po Računovodski smernici ECB ta izračunava bodisi po metodi notranje stopnje donosa bodisi po linearni metodi. Po računovodskih pravilih Evrosistema je metoda notranje stopnje donosa obvezna za diskontirane vrednostne papirje, ki imajo ob nakupu preostali čas do dospelosti daljši od enega leta. Metoda notranje stopnje donosa razporeja obrestne prihodke in odhodke po konstantni stopnji čez celotno

življenjsko dobo finančnega instrumenta. Notranja stopnja donosa finančnega sredstva se izračuna ob začetnem pripoznanju tega sredstva in predstavlja stopnjo, ki natančno diskontira ocenjene prihodnje denarne tokove čez celotno pričakovano življenjsko dobo sredstva do bruto knjigovodske vrednosti finančnega sredstva, brez vključitve prihodnjih kreditnih izgub. Linearna metoda določi amortizacijo tako, da nabavno vrednost sredstva, zmanjšano za njegovo ocenjeno preostalo vrednost, deli s pričakovano življenjsko dobo sredstva (BDO Global, 2019, str. 40; European Central Bank, 2016b, str. 45, 54).

3.2.4 Razvrščanje in merjenje finančnih instrumentov po tržni vrednosti

Smernica ECB ne vključuje definicije poštene vrednosti in ne razpolaga neposredno s to metodo vrednotenja. Namesto po pošteni vrednosti zahteva vrednotenje finančnih instrumentov po tržni vrednosti. Tržna cena je v računovodskih pravilih Evrosistema definirana kot cena, po kateri kotira zlato ali vrednostni papirji bodisi na organiziranem bodisi neorganiziranem trgu in običajno ne vključuje natečenih ali vrnjenih obresti. Po MSRP se finančni instrumenti merijo po pošteni vrednosti, ki jo MSRP definira kot ceno, ki bi jo prejeli za prodajo sredstva ali plačali za prenos obveznosti v urejeni transakciji med tržnimi udeleženci na dan merjenja. Podjetje pri merjenju poštene vrednosti upošteva predpostavke, ki bi jih upoštevali tržni udeleženci pri določanju cene sredstva ali obveznosti v trenutnih tržnih razmerah in ob upoštevanju predpostavk o tveganju. MSRP navaja, da je najbolj zanesljiv dokaz poštene vrednosti kotirana cena na delujočem trgu (European Central Bank, 2016b, str. 55; KPMG International, 2017, str. 6).

Razlika v merjenju, ki temelji na pošteni vrednosti po MSRP, in v merjenju, ki temelji na tržni vrednosti po računovodskih pravilih Evrosistema, je bolj formalne kot pa konceptualne narave. Centralne banke v glavnem investirajo v zelo varne in likvidne finančne instrumente, katerih kotirano tržno ceno se zlahka pridobi. Glede na to, da MSRP določa, da je najboljši dokaz poštene vrednosti kotirana cena na delujočem trgu, lahko rečemo, da imata oba računovodska okvira podobno filozofijo glede merjenja finančnih instrumentov.

Centralne banke Evrosistema vrednotijo določene vrednostne papirje, ki jih imajo v portfelju lastnih naložb, po tržni vrednosti. V okviru portfelja vrednostnih papirjev kot lastnih naložb, ima centralna banka lahko tržne vrednostne papirje, ki so v posesti do dospelosti, tiste, ki niso v posesti do dospelosti, in netržne vrednostne papirje. Tržne vrednostne papirje (tiste, ki niso namenjeni denarni politiki, in tiste, ki jih centralna banka nima v posesti do dospelosti) centralna banka vrednoti po tržni vrednosti. Vrednotenje se izvaja četrtletno, po srednjih tržnih cenah, ki predstavljajo srednjo točko med prodajno in nakupno ceno vrednostnega papirja, katera temelji na kotacijah priznanih vzdrževalcev trga za transakcije običajnega tržnega obsega. Prav tako se po tržnih cenah vrednotijo tržni lastniški instrumenti, kot so investicijski skladi, različni lastniški deleži pa se obravnavajo ločeno in se med seboj ne seštevajo (European Central Bank, 2019b, str. 26; European Central Bank, 2016b, str. 40, 56).

MSRP 9 določa dve kategoriji razvrščanja in merjenja finančnih instrumentov po pošteni vrednosti. Finančni instrumenti se po MSRP 9 lahko merijo po FVTOCI ali FVTPL. Po FVTOCI se bodo razvrščali in merili dolžniški finančni instrumenti, kot so državne in podjetniške obveznice, kjer je naložbeno obdobje krajše od dospelosti obveznice. MSRP 9 zahteva, da se vsi lastniški finančni instrumenti merijo po pošteni vrednosti bodisi s pripoznanjem sprememb poštene vrednosti v izkazu poslovnega izida ali v izkazu drugega vseobsegajočega donosa, torej kategoriji FVTOCI ali FVTPL. Za merjenje finančnega sredstva po FVTOCI morata biti izpolnjena dva kriterija (BDO Global, 2019, str. 24, 27, 30):

- finančno sredstvo spada v portfelj, s katerim se upravlja v okviru poslovnega modela, katerega cilj je pridobivanje pogodbenih denarnih tokov in prodaja finančnega sredstva,
- SPPI test (pogodbeni denarni tokovi predstavljajo samo plačilo glavnice in obresti na neporavnano glavnico, na vnaprej določene datume).

V kolikor kriterija za merjenje finančnih sredstev po FVTOCI nista izpolnjena, se finančna sredstva merijo po FVTPL (v kolikor se ne merijo po odplačni vrednosti). Po FVTPL, ki predstavlja preostalo kategorijo za razvrščanje in merjenje finančnih sredstev, se razvrščajo finančna sredstva, ki jih ima podjetje v posesti za trgovanje, dolžniški instrumenti, ki ne izpolnjujejo pogojev za merjenje po odplačni vrednosti ali po FVTOCI, in lastniški instrumenti, ki jih podjetje ne meri po FVTOCI. V kategorijo FVTPL bodo najverjetneje razvrščena finančna sredstva, kot so (BDO Global, 2019, str. 30):

- delnice družb, ki kotirajo na borzi in jih podjetje ne meri po FVTOCI,
- obrestne zamenjave,
- termenske devizne ali opcijske pogodbe,
- izvedeni finančni instrumenti,
- druga finančna sredstva, ki padejo SPPI test.

Ob začetnem pripoznanju lahko subjekt naložbo v lastniški finančni instrument, katere imetje ni namenjeno trgovanju, razvrsti v kategorijo FVTOCI. V primerjavi z računovodenjem dolžniških finančnih instrumentov po FVTOCI pri lastniških finančnih instrumentih, ki se računovodijo po FVTOCI ne veljajo zahteve za oslabitev le-teh. Tečajne razlike in razlike, ki izhajajo iz prevrednotenja lastniških finančnih instrumentov, ki se računovodijo po FVTOCI so pripoznane v drugem vseobsegajočem donosu. Zneski pripoznani v drugem vseobsegajočem donosu se za tako razvrščene lastniške finančne instrumente nikoli ne prerazvrstijo v poslovni izid. V poslovnem izidu so pripoznani le prihodki od dividend. IASB je razmišljal o opredelitvi načela, ki bi na podlagi predpostavke, ali finančni instrument predstavlja strateško naložbo, določil njegovo razvrstitev, a je zaključil, da bi bilo jasno načelo težko razviti in implicirati. Kot rezultat je sedaj kategorija FVTOCI dostopna za vse lastniške instrumente, ki niso namenjeni trgovanju z nekaterimi izjemami (KPMG International, 2014, str. 14).

4 PREVREDNOTENJE FINANČNIH SREDSTEV NA TRŽNO VREDNOST

Prevrednotenje vrednostnih papirjev, se po računovodskih pravilih Evrosistema izvaja četrtletno, na zadnji dan tekočega četrtletja, po srednjih tržnih cenah in tečajih. Smernica ECB srednjo tržno ceno definira kot srednjo točko med prodajno in nakupno ceno vrednostnega papirja, katera temelji na kotacijah priznanih vzdrževalcev trga za transakcije običajnega tržnega obsega. Srednji tržni tečaji so v računovodski smernici opredeljeni kot referenčni tečaji evra, ki temeljijo na posvetovanju centralnih bank znotraj in zunaj ESCB, ki se opravi vsak dan ob 14:15 po srednjeevropskem času. Prevrednotenje vrednostnih papirjev se izvaja glede na ISIN papirjev. Knjižbe prevrednotenij se konec naslednjega četrtletja stornirajo, razen nerealiziranih izgub, ki se konec leta pripoznajo v poslovnem izidu. Centralne banke Evrosistema lahko kljub zahtevam za četrtletno prevrednotenje svoje portfelje pogosteje prevrednotijo za interne namene, pod pogojem, da med četrtletjem izkazujejo postavke v bilanci stanja po transakcijski vrednosti (European Central Bank, 2016b, str. 40, 55).

Pri vrednotenju vrednostnih papirjev primerjamo tržno vrednost vrednostnih papirjev z njihovo povprečno nabavno vrednostjo. Ko je vrednostni papir kupljen, se povprečna nabavna vrednost imetja vrednostnih papirjev prilagodi transakcijski ceni sorazmerno glede na delež pridobljenih vrednostnih papirjev v celotnem imetju. S prodajo vrednostnega papirja se povprečna vrednost ne spremeni. Povprečna nabavna vrednost se posodobi na tržno vrednost, uporabljeno pri vrednotenju, le v primeru, ko se ta odraža v nerealizirani izgubi ob koncu leta (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 15).

4.1 Asimetrično pripoznavanje dobičkov in izgub iz prevrednotenja finančnih sredstev

Aplikacija načela previdnosti, ki ga Smernica ECB opredeljuje kot najpomembnejše načelo računovodstva in finančnega poročanja, zahteva od centralnih bank ustrezen model za pripoznavanje prihodkov. Glavno pravilo o pripoznavanju prihodkov za finančne instrumente se nanaša na asimetrični pristop k pripoznavanju dobičkov in izgub iz prevrednotenja tržnih vrednostnih papirjev, ki niso v posesti do dospelosti in tržnih lastniških instrumentov. Dobički, ki izhajajo iz prevrednotenja finančnih sredstev na njihovo tržno vrednost, torej nerealizirani dobički, se ne pripoznajo kot prihodek v poslovnem izidu, ampak se evidentirajo na računih vrednotenja, ki so v bilanci stanja izkazani na strani obveznosti. Na drugi strani so izgube, ki izhajajo iz prevrednotenja finančnih sredstev na njihovo tržno vrednost, torej nerealizirane izgube, ob koncu leta pripoznane v poslovnem izidu, v kolikor presegajo predhodne nerealizirane prihodke, evidentirane na računih vrednotenja. V primeru nerealiziranih izgub ob koncu leta se povprečna nabavna vrednost sredstva prilagodi na tečaj in tržno ceno, ki za to sredstvo velja ob koncu leta. Nerealizirani dobički, evidentirani na računih vrednotenja, so finančni blažilec v takšnem pomenu, da

centralna banka ve, za koliko lahko tržna vrednost finančnega sredstva še pade preden bo imela iz tega naslova izgubo. Nerealizirane izgube, ki so na koncu leta pripoznane v izkazu poslovnega izida, se v prihodnjih letih ne pobotajo z novimi nerealiziranimi dobički. Prav tako se nerealizirane izgube in dobički iz prevrednotenja enega vrednostnega papirja ne izravnavajo z nerealiziranimi dobički in izgubami iz prevrednotenja drugega vrednostnega papirja (Ivanović, 2013, str. 57–60; European Central Bank, 2016b, str. 44).

Asimetrična obravnava dobičkov in izgub iz prevrednotenja finančnih sredstev ima za centralno banko prednosti, kot je izogib distribuciji nerealiziranih dobičkov, ki se lahko kasneje pretvorijo v izgube zaradi padca deviznih tečajev ali cen sredstev. Asimetrična obravnava nerealiziranih dobičkov in izgub iz prevrednotenja se šteje kot primerna za operacije Evrosistema, lahko pa bi trdili, da se zaradi takšne obravnave dejanska uspešnost centralne banke ne odraža v dobičku, saj se z vidika upravljanja tveganj in tržnih operacij dobički iz vrednotenja običajno upoštevajo kot merilo uspešnosti (Ivanović, 2013, str. 57).

4.2 Oblikovanje finančnih blažilcev po računovodskih pravilih Evrosistema

Da bi zagotovile svojo finančno neodvisnost, oblikujejo centralne banke Evrosistema več vrst finančnih blažilcev: račune vrednotenja, rezervacije, in splošne rezerve. Na računih vrednotenja so izkazane razlike, ki nastanejo z vrednotenjem zlata, neto pozicij v tujih valutah in vrednostnih papirjev. Z oblikovanjem računov vrednotenja računovodska pravila Evrosistema preprečujejo, da se nerealizirani dobiček iz prevrednotenja pripozna kot prihodek, saj je ta lahko le začasen. Tovrstni pristop torej prepreči, da bi se nerealizirani dobički iz prevrednotenja finančnih sredstev pripoznali kot prihodek, še bolj pomembno, preprečuje morebitne finančne posledice, do katerih bi lahko prišlo v primeru, ko bi se dobički iz prevrednotenja pripoznali v izkazu poslovnega izida ter se naknadno izkazali kot začasni (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 26).

Centralne banke Evrosistema oblikujejo splošne rezerve in rezervacije za tveganja, ki jim omogočajo pokrivanje izgub s presežki iz prejšnjih let, vendar na drugačen način. Protokol Statuta ESCB in ECB je ob njuni ustanovitvi leta 1998 določil oblikovanje splošnih rezerv, namenjenih podpori ECB zlasti pri vodenju denarne politike. Leta 2000 so bile prvič oblikovane rezervacije za pričakovana tečajna, obrestna in cenovna tveganja, ki so bile po izčrpanju v letih 2003 in 2004 ponovno oblikovane leta 2005. Člen 33.1 Statuta ESCB in ECB določa, da lahko ECB na podlagi odločitve Sveta ECB vsako leto prenese največ 20 % čistega dobička v splošne rezerve, vendar največ do višine, ki je enaka 100 % kapitala, vplačanega s strani nacionalnih centralnih bank. Preostali čisti dobiček se razdeli med nacionalne centralne banke Evrosistema po kapitalskem ključu. Morebitne izgube, ki niso krite z rezervacijami in računi vrednotenja, so krite iz splošnih rezerv ter po potrebi, na podlagi odločitve Sveta ECB, iz monetarnega dobička določenega poslovnega leta. Prenosi iz in v splošne rezerve potekajo, ko je finančno leto zaključeno in so tako zunaj izkaza poslovnega izida. Nacionalne centralne banke Evrosistema oblikujejo splošne rezerve v

skladu s svojo nacionalno zakonodajo. Rezervacije za tveganja se uporabijo za kritje realiziranih in nerealiziranih izgub ob koncu leta, ki niso krite z računi vrednotenja (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 26).

V primeru, da računi vrednotenja, rezervacije za tveganja in splošne rezerve ne zadostujejo za kritje izgub, se lahko Svet ECB odloči za kritje preostalih izgub ECB z uporabo monetarnega dobička Evrosistema. V zelo malo verjetnem primeru, ko bi se izkazalo, da tudi monetarni dobiček Evrosistema ni dovolj za kritje izgub ECB, bi moral kot končni finančni blažilec nastopiti kapital, vplačan v ECB. Za izčrpan vplačani kapital bi bila v izogib poslovanju z majhnim ali celo negativnim kapitalom potrebna dokapitalizacija (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 27–28).

Leta 2003 se je ECB soočila z velikimi odpisi svojih finančnih sredstev, predvsem zaradi razvoja deviznih tečajev, kar je negativno vplivalo na vrednost sredstev, denominiranih v dolarjih. K negativnemu rezultatu so prispevale tudi nižje domače in tuje obrestne mere. Izguba v višini 2.569 milijonov EUR je bila krita z rezervacijami za tveganja, preostala izguba v višini 477 milijonov EUR pa s splošnimi rezervami. Leta 2004 se je negativni trend razvoja tečajev in nizkih obrestnih mer nadaljeval in povzročil izgubo v višini 1.636 milijonov EUR, ki jo je ECB po odločitvi Sveta ECB kril iz splošnih rezerv, ki pa niso bile dovolj. Preostalo izgubo v višini 1.340 milijonov EUR je ECB kril z monetarnim dobičkom Evrosistema (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 28).

4.2.1 Računi vrednotenja

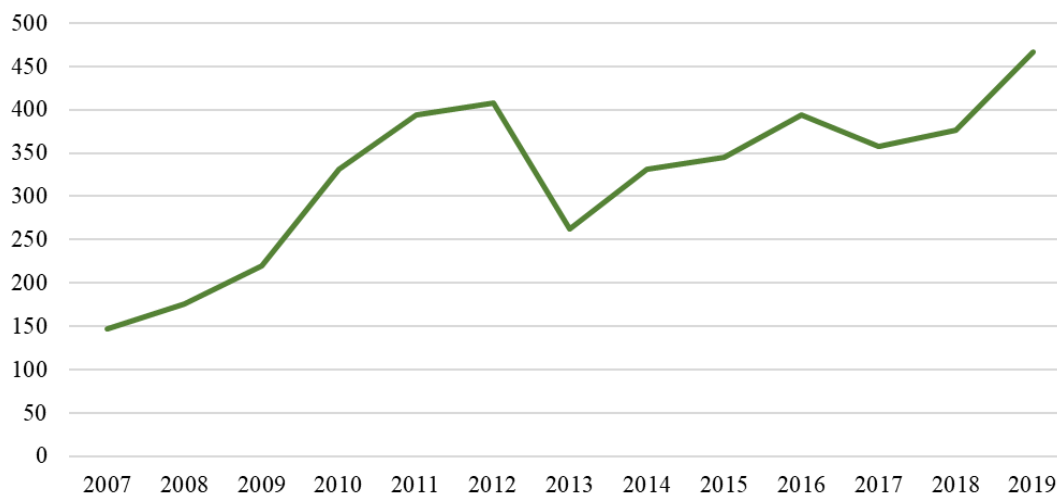
Računi vrednotenja, ki so v bilanci stanja izkazani na strani obveznosti, so finančni blažilci, ki se oblikujejo s prevrednotenjem finančnih sredstev na njihovo tržno vrednost in predstavljajo prvi blažilec proti izgubam, ki so posledica zmanjšanja tržne vrednosti sredstva v določenem obdobju.

Računi vrednotenja so računovodska kategorija, na njih pa se beleži povečanje vrednosti sredstev, ki je zgolj posledica gibanja cen in tečajev. V praksi tako računi vrednotenja »srkajo« vsaj del zmanjšanja vrednosti določenega sredstva. Morebitne nerealizirane izgube, ki presegajo prejšnje nerealizirane dobičke, pa se konec leta izkažejo v poslovnem izidu. Člen 3 računovodske smernice ECB določa, da se nerealizirane izgube iz naslova prevrednotenja določenega vrednostnega papirja lahko »pobotajo« samo z nerealiziranimi dobički iz naslova prevrednotenja istega vrednostnega papirja. Takšen pristop je posledica računovodskega načela previdnosti kot glavnega računovodskega načela, ki ga je sprejel ESCB, in zahteva, da se pripoznavanje prihodkov izvaja preudarno (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 15–26).

Na računih vrednotenja so izkazani pozitivni učinki vrednotenja neto pozicij tujih valut, zlata in portfelja vrednostnih papirjev v evrih in tuji valuti. Slika 4 prikazuje gibanje nerealiziranih

dobičkov na računih vrednotenja iz naslova prevrednotenja portfelja vrednostnih papirjev, neto pozicij tujih valut in zlata.

Slika 4: Gibanje računov vrednotenja Evrosistema od leta 2007 do leta 2019 v mrd EUR

Vir: European Central Bank (2008); European Central Bank (2010); European Central Bank (2012a); European Central Bank (2014); European Central Bank (2016d); European Central Bank (2018b); European Central Bank (2019c).

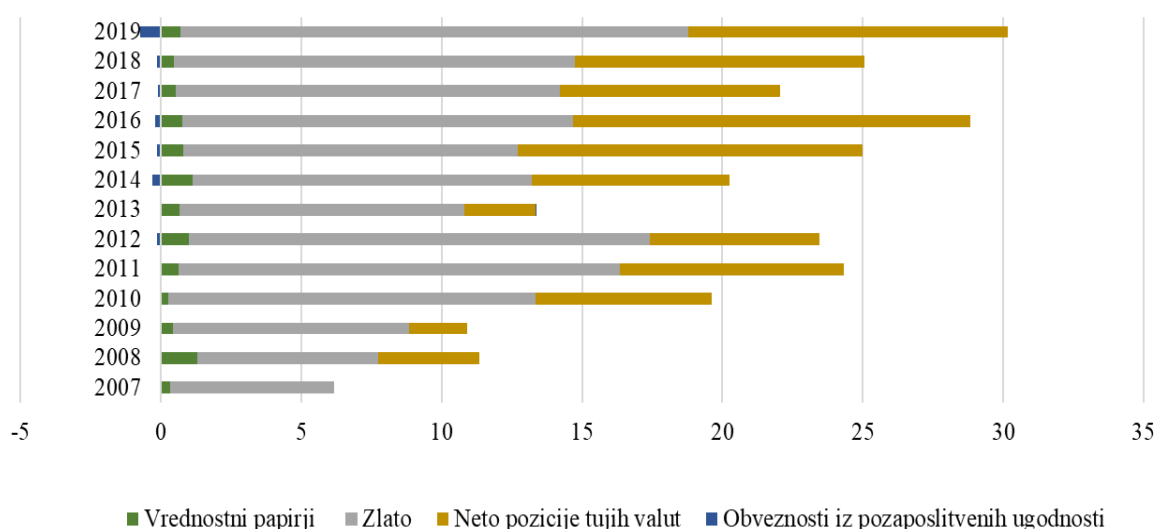
Skupna vrednost računov vrednotenja Evrosistema je leta 2019 znašala 466,64 milijard EUR, kar je za skoraj 320 milijard EUR več kot leta 2007, ko je ta znašala 147,12 milijard EUR. Od leta 2008 naprej so se računi vrednotenja najprej povečevali zaradi pozitivnih učinkov vrednotenja neto pozicij tujih valut, potem pa prav tako tudi zaradi pozitivnih učinkov vrednotenja zlata in vrednostnih papirjev (European Central Bank, 2007, str. 237; European Central Bank, 2019c, str. 2).

Najpomembnejša postavka računov vrednotenja so neto pozicije tujih valut, ki se prevrednotijo zaradi gibanja deviznih tečajev. Načelo previdnosti, najpomembnejše načelo računovodskih pravil Evrosistema, ki določa asimetrično obravnavo nerealiziranih dobičkov in izgub iz prevrednotenja, se je v preteklosti že izkazalo za primerno. Zaradi apreciacije dolarja med letoma 1999 in 2002 ter 2005 in 2006 so centralne banke Evrosistema pripoznale nerealizirane dobičke, ki pa so se v prihodnjih letih izkazali začasne. Omenjeni pristop je tako preprečil še večje izgube zaradi depreciacije dolarja v letih, ki so sledila (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 15).

Zmanjšanje računov vrednotenja leta 2013 je predvsem posledica apreciacije evra do japonskega jena in ameriškega dolarja, ki je povzročila zmanjšanje nerealiziranih dobičkov iz vrednotenja neto pozicij tujih valut in padec cene zlata, ki je povzročil zmanjšanje nerealiziranih dobičkov iz vrednotenja zlata (European Central Bank, 2013, str. 198).

V sliki 5 je prikazan delež pozitivnih razlik iz naslova cenovnega vrednotenja portfelja vrednostnih papirjev ECB v evrih in tuji valuti, ki se med leti 2007 in 2019 ni bistveno spreminjal. Največji delež računov vrednotenja predstavljajo pozitivni učinki vrednotenja zlata, sledi vrednotenje neto pozicij tujih valut, najmanjši delež pa predstavljajo pozitivni učinki vrednotenja portfelja vrednostnih papirjev. V račune vrednotenja so vključena še prevrednotenja obveznosti za pozaposlitvene ugodnosti, ki se nanašajo predvsem na pokojnine in druge dolgoročne prejemke osebja. V sliko so zajeti samo računi vrednotenja ECB, saj je podatke za vse nacionalne centralne banke Evrosistema po posameznih postavkah računov vrednotenja težko pridobiti, predvsem zaradi nerazčlenjevanja računov vrednotenja nekaterih nacionalnih centralnih bank na posamezne postavke v razkritjih k računovodskim izkazom.

Slika 5: Pozitivni učinki vrednotenja vrednostnih papirjev, zlata in neto pozicij tujih valut ECB izkazani v računih vrednotenja od leta 2007 do 2019 v mrd EUR

Vir: European Central Bank (2007); European Central Bank (2008); European Central Bank (2009); European Central Bank (2010); European Central Bank (2011a); European Central Bank (2012a); European Central Bank (2013); European Central Bank (2014); European Central Bank (2015b); European Central Bank (2016d); European Central Bank (2017b); European Central Bank (2018b); European Central Bank (2019b).

4.2.2 Rezervacije

Nacionalne centralne banke pri oblikovanju rezervacij upoštevajo nacionalno zakonodajo, razen pri oblikovanju rezervacij za kreditna tveganja, ki izhajajo iz operacij denarne politike, za katere je oblikovanje določeno s Smernico ECB o pravnem okviru za računovodstvo in finančno poročanje v ESCB. Kot že rečeno, so bile rezervacije za tveganja prvič oblikovane leta 2000, oblikujejo pa se za kritje realiziranih in nerealiziranih izgub ob koncu leta, ki niso krite z računi vrednotenja. Prenosi iz in v rezervacije so del izkaza poslovnega izida in tako

vplivajo tudi na dobiček oziroma izgubo tekočega leta. Presežek, prenesen v rezervacije, zmanjšuje dobiček za tekoče leto, medtem ko lahko prenos iz rezervacij pokrije izgubo tekočega leta. Svet ECB se je leta 2010 po vpeljavi programa nakupov kritih obveznic v skladu z načelom previdnosti odločil za oblikovanje dodatnih rezervacij za kritje kreditnih tveganj. Oblikovanje rezervacij za tečajna, obrestna in cenovna tveganja je priporočljivo, medtem ko je oblikovanje rezervacij za kreditna tveganja, ki izhajajo iz operacij denarne politike, obvezno. V primerjavi s splošnimi rezervami je prednost rezervacij v tem, da jih je mogoče hitreje oblikovati. Znesek rezervacij se določa vsako leto ob upoštevanju številnih dejavnikov, zlasti vrednosti sredstev, ki nosijo tveganje, obsega materializirane izpostavljenosti tveganju v tekočem obdobju, rezultatov, predvidenih v prihodnjem letu, in ocene tveganja sredstev izračunane z uporabo metode Value-at-Risk (v nadaljevanju VaR) in Expected shortfall (v nadaljevanju EC) (Vergote, Studener, Efthymiadis & Merriman, 2010, str. 27; European Central Bank, 2016b, str. 74).

VaR je opredeljen kot največja potencialna izguba iz določenega portfelja finančnih instrumentov z dano verjetnostjo in v določenem obdobju. Je število, ki nakazuje, koliko lahko finančna institucija izgubi z določeno verjetnostjo in v določenem časovnem obdobju. EC se nanaša na oceno pričakovane izgube v določenem obdobju za tiste dogodke, ki so slabši od VaR (Manganelli & Engle, 2001, str. 6–7).

Od leta 2019 rezervacije, poleg že prej kritih tečajnih, obrestnih in kreditnih tveganj ter cenovnih tveganj zlata, pokrivajo vsa finančna tveganja – tržna, likvidnostna in kreditna (European Central Bank, 2019b, str. 47).

4.3 Simetrično priznavanje dobičkov in izgub iz prevrednotenja finančnih sredstev po MSRP

Ključ, ki vodi postopek prevrednotenja, je poštena vrednost, ki bi jo prejeli za prodajo sredstva na datum vrednotenja. Poštena vrednost vključuje pričakovanja glede prihodnjih denarnih tokov, povezanih s sredstvom z vidika tržnih udeležencev (tj. na podlagi kupcev in prodajalcev, ki imajo značilnosti, kot je dobro poznavanje določenega sredstva). Poštena vrednost se meri na podlagi razmer na trgu z uporabo predpostavk, ki bi jih tržni udeleženci uporabili pri določanju cene sredstva, vključno s predpostavkami o tveganju (KPMG International, 2017, str. 6).

Vrednotenje finančnih sredstev po pošteni vrednosti se v skladu z MSRP izvaja enkrat letno na datum poročanja. Najbolj zanesljiva informacija o pošteni vrednosti sredstva je, tako kot predpostavljajo tudi računovodska pravila Evrosistema, kotirana cena na aktivnem trgu. Predmet prevrednotenja so po MSRP finančna sredstva, ki se merijo po FVTOCI in FVTPL. To so običajno dolžniški vrednostni papirji, ki so razpoložljivi za prodajo, tisti, ki so v imetju za trgovanje, lastniški vrednostni papirji in izvedeni finančni instrumenti.

Spremembe poštene vrednosti finančnih sredstev, merjenih po FVTOCI, so sprva pripoznane v drugem vseobsegajočem donosu kot povečanje ali zmanjšanje kapitala. V primeru, da nastopi odprava pripoznanja sredstva ali reklasifikacija, se spremembe poštene vrednosti sredstva, pripoznane v drugem vseobsegajočem donosu, prenesejo v izkaz poslovnega izida. Učinek, ki ga imajo spremembe poštene vrednosti sredstva, merjenega po FVTOCI na poslovni izid, je vedno isti, kot če bi se finančno sredstvo merilo po odplačni vrednosti. V poslovnem izidu se najprej pripoznajo rezervacije za pričakovane kreditne izgube (te se pripoznajo tudi za sredstva, merjena po odplačni vrednosti). Ob odpravi pripoznanja sredstva ali reklasifikaciji se v poslovnem izidu pripozna še kumulativni dobiček ali izguba, pripoznana v drugem vseobsegajočem donosu. Ta predstavlja tudi končni učinek na poslovni izid. Zgornje ne velja za lastniške finančne instrumente, ki se merijo po FVTOCI, za katere so spremembe poštene vrednosti prav tako pripoznane v drugem vseobsegajočem donosu, nikoli pa se ne prenesejo v poslovni izid, tudi v primeru prodaje ali oslabitve sredstva. Prenesejo se lahko v druge postavke znotraj kapitala. Prikaz dobičkov in izgub z naslova prevrednotenja nekaterih lastniških instrumentov v poslovnem izidu ne kaže nujno na uspešnost podjetja, zlasti, če so ti lastniški instrumenti v imetju predvsem za namene pridobivanja nepogodbenih ugodnosti in ne toliko za realizacijo poštene vrednosti. Spremembe poštene vrednosti finančnih sredstev, merjenih po FVTPL, so takoj pripoznane v poslovnem izidu (PricewaterhouseCoopers, 2017a, str. 11).

Simetrično pripoznavanje nerealiziranih dobičkov in izgub iz prevrednotenja finančnih sredstev po MSRP se glede na računovodska pravila Evrosistema, ki zahtevajo asimetrično pripoznavanje dobičkov in izgub v poslovnem izidu, razlikuje. Asimetrično pripoznavanje pomeni, da se nerealizirani dobički ob koncu leta izkažejo na računih vrednotenja na strani obveznosti, nerealizirane izgube pa se pripoznajo v poslovnem izidu, medtem ko simetrično pripoznavanje pomeni, da se tako nerealizirani dobički kot tudi nerealizirane izgube pripoznajo v poslovnem izidu ali v drugem vseobsegajočem donosu.

4.4 Oblikovanje finančnih blažilcev po MSRP

V skladu z MSRP centralne banke ne bi morale vzpostaviti glavnih finančnih blažilcev, potrebnih za njihov odziv na morebitne neugodne razmere na trgu. V primerjavi z računovodskimi pravili Evrosistema daje MSRP največjo veljavo načelu poštene vrednosti. Nerealizirani dobički in izgube z naslova prevrednotenja finančnih sredstev, merjenih po pošteni vrednosti po MSRP, se pripoznajo v poslovnem izidu in so tako vključeni v izračun dobička. Finančnih blažilcev, kot so računi vrednotenja, ki jih centralne banke Evrosistema oblikujejo z asimetričnim pristopom k pripoznavanju nerealiziranih dobičkov in izgub v poslovnem izidu po MSRP, zaradi simetričnega pristopa ni mogoče oblikovati. Za Evrosistem bi tak način računovodenja finančnih instrumentov lahko pomenil erozijo kapitala, glede na to, da centralna banka del poročanega dobička vplača nacionalnemu finančnemu ministrstvu, torej v državni proračun (Ivanović, 2013, str. 59).

Rezerve po MSRP niso posebej definirane in so pogosto navedene kot sestavni del lastniškega kapitala. Rezerve poleg zadržanih dobičkov vključujejo postavke, kot so rezerve z naslova poštene vrednosti, rezerve za varovanje tveganja denarnih tokov, rezerve iz prevrednotenja finančnih sredstev in druge obvezne rezerve. Večina rezerv se odraža kot posledica računovodskih zahtev za izkazovanje določenih sprememb z naslova merjenja sredstev v različnih postavkah kapitala in ne v poslovnem izidu (Annual Reporting, 2020).

MSRP za dobičke in izgube iz prevrednotenja finančnih sredstev, merjenih po FVTOCI, določa, da se pripoznajo v drugem vseobsegajočem donosu. Računi vrednotenja, ki jih poznamo v računovodskih pravilih Evrosistema, so pripoznani na strani obveznosti, v kar bi po MSRP bil kapital. Lahko bi rekli, da postavka nerealiziranih dobičkov in izgub iz prevrednotenja v drugem vseobsegajočem donosu predstavlja finančni blažilec, podoben računom vrednotenja. Sicer se tako neto izguba kot tudi neto dobiček ob odpravi pripoznanja finančnega sredstva prenese v poslovni izid.

Medtem ko Smernica ECB v skladu z načelom previdnosti in finančno neodvisnostjo centralnih bank priporoča oblikovanje rezervacij za tveganja in pričakovane prihodnje izdatke, enakovredne splošnim rezervam, oblikovanje takšnih rezervacij po MSRP ni dovoljeno. Mednarodni računovodski standard 37 (v nadaljevanju MRS 37) definira rezervacije kot obveznosti, negotove v času ali znesku. Pogoji za oblikovanje rezervacij so po MSRP bolj restriktivni, kot jih določa Smernica ECB. Rezervacije se pripoznajo, ko so izpolnjeni naslednji pogoji (CPA Australia, 2016, str. 3):

- podjetje ima sedanjo obveznost kot posledico preteklih dogodkov,
- obstaja verjetnost (bolj verjetno kot ne), da bo za poravnavo obveznosti potreben prenos gospodarskih koristi,
- znesek obveznosti je mogoče zanesljivo izmeriti.

Subjekt na koncu vsakega obdobja poročanja prilagodi višino rezervacij trenutni najboljši oceni ter jih odpravi, v kolikor verjetnost o odtoku virov za poravnavo obveznosti ne obstaja več. Rezervacije se uporabijo samo za izdatke, za katere so bile prvotno oblikovane. MRS 37 določa, da (CPA Australia, 2016, str. 3):

- se rezervacije ne smejo pripoznati za prihodnje izgube iz poslovanja,
- sedanja obveznost kočljive pogodbe je pripoznana kot rezervacija,
- rezervacije za stroške prestrukturiranja se lahko pripoznajo, če so izpolnjene posebne zahteve sedanjih obveznosti.

Razlika med prihodnjo izgubo iz poslovanja in kočljivo pogodbo je v sedanji obveznosti. Pri kočljivi pogodbi obstaja obveznost, za katero subjekt ve, da bo izpolnjena z izgubo, medtem ko prihodnja izguba iz poslovanja nima enakovredne sedanje obveznosti oziroma obveznosti, za katero subjekt ve, da bo izpolnjena z izgubo (CPA Australia, 2016, str. 4).

Prihodnje izgube iz poslovanja torej ne pomenijo obveznosti po MSRP. Prihodnje izgube (kot rezultat vnaprej definiranih sprožilnih dogodkov, ki ne povečujejo trenutnih pravnih ali konstruktivnih obveznosti) so obravnavane kot znak za oslabitev določenih sredstev, zato je pričakovano, da bo subjekt sredstva oslabil v skladu z MSRP 9.

5 OSLABITEV FINANČNIH SREDSTEV

Vrednostni papirji, ki niso predmet letnega prevrednotenja na tržno vrednost in tržna vrednost ni odražena v računovodskih izkazih, so predmet letnih oslabitev. V nadaljevanju sta predstavljena različna pristopa, ki jih določata Smernica ECB in MSRP za pripoznavanje oslabitev.

5.1 Oslobitve po računovodskih pravilih Evrosistema

Člen 9 Smernice ECB določa, da so vrednostni papirji za namene izvajanja denarne politike, vrednostni papirji v posesti do dospelosti in netržni vrednostni papirji, ki se vrednotijo po amortizirani nabavni vrednosti, predmet morebitnih oslabitev. Prav tako so predmet morebitnih oslabitev tudi vsi lastniški instrumenti, ki so trajna naložba. Tržni vrednostni papirji, ki niso v posesti do dospelosti, niso predmet oslabitev, saj se vrednotijo po tržni ceni, ki že vključuje učinke oslabitev. Oslobitev je v računovodski smernici ECB definirana kot znižanje nadomestljive vrednosti pod knjigovodsko vrednost. Nadomestljiva vrednost je neto sedanja vrednost pričakovanih prihodnjih denarnih tokov sredstva, diskontirana z uporabo prvotne notranje stopnje donosa (angl. Internal Rate of Return, v nadaljevanju IRR) finančnega instrumenta (European Central Bank, 2016b, str. 40, 45, 54; European Central Bank, 2019b, str. 37).

Finančna tveganja, povezana z vrednostnimi papirji za namene izvajanja denarne politike, ki jih je Evrosistem kupoval in jih kupuje v okviru programov SMP, CBPP, ABSPP, CSPP, PSPP in PEPP, redno ocenjuje Svet ECB. Testi oslabitev se izvajajo letno, z uporabo podatkov, razpoložljivih ob koncu leta, in morajo biti odobreni s strani Sveta ECB. Kazalniki oslabitev, med katerimi je lahko tudi imetje vrednostnega papirja institucije, ki se sooča z večjimi finančnimi težavami, se pri testih oslabitev ocenjujejo ločeno za vsak program nakupov vrednostnih papirjev. Svet ECB je na podlagi člena 32 Statuta ESCB in ECB sprejel, da se morebitne izgube pri vrednostnih papirjih denarne politike, pridobljenih v okviru programov SMP, CSPP, CBPP3, in vrednostnih papirjih, izdanih s strani multilateralnih razvojnih bank ali mednarodnih organizacij, pridobljenih v okviru programa PSPP, delijo med nacionalnimi centralnimi bankami Evrosistema, sorazmerno glede na njihov delež v kapitalskem ključu ECB. Na koncu leta se morebitne izgube z naslova oslabitev prenesejo v poslovni izid in se v naslednjih letih ne stornirajo, razen v primeru, ko se oslabitev zmanjša in je mogoče to zmanjšanje povezati z dogodkom, ki se je zgodil po tem, ko je bila oslabitev prvotno zabeležena. V kolikor so izgube iz oslabitev predmet delitve v Evrosistemu, te izgube neposredno ne zmanjšujejo bilančne vrednosti vrednostnih

papirjev, ampak zmanjšujejo splošne rezerve, ki predstavljajo finančni blažilec in so evidentirane na strani obveznosti bilance stanja centralne banke. Podrobna pravila za oslabitev vrednostnih papirjev denarne politike so določena v smernicah, ki niso javno objavljene, medtem ko posebna pravila za oslabitev vrednostnih papirjev v portfeljih nederarne politike niso določena, zato se za iste vrednostne papirje upoštevajo kazalniki portfeljev denarne politike (European Central Bank, 2016b, str. 40, 45, 54; European Central Bank, 2019b, str. 37; Banka Slovenije, 2019a, str. 20; Evropska unija, 2016, str. 243–244).

5.2 Oslobitve po MSRP

IASB je julija 2014 izdal nov računovodski standard MSRP 9, ki zadeva računovodenje finančnih instrumentov in zahteva nov pristop k pripoznanju oslabitev le-teh. Z začetkom leta 2018 so vse finančne institucije zavezane k uporabi novega računovodskega standarda MSRP 9, ki predstavlja model pričakovanih kreditnih izgub za pripoznanje oslabitev. Predhodni računovodski standard je z modelom nastalih izgub od finančnih institucij zahteval, da pripoznajo izgube le, ko obstaja dokazilo, da je do teh zares prišlo. Nov model pripoznanja oslabitev je bolj usmerjen v prihodnost, saj lahko subjekt pripozna pričakovane kreditne izgube še preden nastane škodni dogodek oziroma sprožilec prihodnjih oslabitev. Finančne institucije v skladu z novim modelom oslabitev po MSRP 9 pri ugotavljanju pričakovanih izgub upoštevajo pretekle dogodke, trenutne razmere in napovedi za prihodnost. Znesek pričakovanih izgub, ki je pripoznan na vsak datum poročanja, posodobijo zato, da odraža aktualna tveganja sredstev (BDO Global, 2014, str. 5).

Predmet oslabitev so po MSRP 9 finančna sredstva, ki se merijo po odplačni vrednosti ali FVTOCI. Za ta finančna sredstva bo subjekt vedno pripoznal minimalno 12-mesečne pričakovane kreditne izgube v poslovnem izidu. Vseživljenjske pričakovane kreditne izgube bo subjekt pripoznal za finančna sredstva, za katera obstaja znatno povečanje kreditnega tveganja po začetnem pripoznanju. Izjema so lastniški vrednostni papirji, ki niso predmet oslabitev, četudi se merijo po FVTOCI (BDO Global, 2014, str. 5).

Obstaja praktični primer izračunavanja pričakovanih kreditnih izgub z uporabo večletnih matrik, ki temeljijo na vzorcih preteklih izgub, ti pa morajo biti skladni z načeli MSRP 9. Ta načela določajo, da je meritev nepristranski in verjetnostni znesek, ki odraža časovno vrednost denarja in temelji na razumnih in sprejemljivih informacijah o preteklih dogodkih, trenutnih razmerah in napovedih za prihodnje gospodarske razmere (BDO Global, 2014, str. 5).

5.2.1 Model pričakovanih kreditnih izgub

Model pričakovanih kreditnih izgub določa tristopenjski pristop za oslabitev finančnih sredstev, ki temelji na tem, ali je prišlo do znatnega povečanja kreditne tveganosti finančnega sredstva. Podjetje ob začetnem pripoznanju finančnega sredstva oz. na prvi datum poročanja

pripozna 12-mesečne pričakovane kreditne izgube, ki bi lahko nastale zaradi škodnega dogodka v obdobju 12 mesecev po datumu poročanja. Podjetje konec vsakega poročevalnega obdobja izmeri popravek vrednosti za pričakovano izgubo. Po začetnem pripoznanju se za oslabitev finančnih sredstev glede na spremembe kreditnega tveganja sredstva uporabi ena izmed treh stopenj (BDO Global, 2014, str. 9):

- 1. stopnja: v kolikor se od začetnega pripoznanja kreditno tveganje ni bistveno povečalo, se pripoznajo 12-mesečne pričakovane kreditne izgube; prihodki od obresti temeljijo na bruto vrednosti sredstva;
- 2. stopnja: v kolikor se je od začetnega pripoznanja kreditno tveganje bistveno povečalo ali je sredstvo oslabiljeno že ob pridobitvi, se pripoznajo vseživljenjske pričakovane kreditne izgube; prihodki od obresti temeljijo na bruto vrednosti sredstva;
- 3. stopnja: v kolikor obstajajo objektivni dokazi o oslabitvi finančnega sredstva na datum poročanja, se pripoznajo vseživljenjske pričakovane kreditne izgube; prihodki od obresti temeljijo na neto vrednosti sredstva, torej oslabiljeni vrednosti sredstva.

Pričakovane 12-mesečne kreditne izgube se izračunajo tako, da se verjetnost neplačila zaradi škodnega dogodka, ki se zgodi v 12 mesecih od datuma poročanja, množi s celotnimi kreditnimi izgubami (pričakovanimi v celotni življenjski dobi sredstva), ki bi nastale zaradi tega škodnega dogodka, neglede na to, kdaj te izgube nastanejo, bodisi v 12 mesecih od datuma poročanja bodisi kasneje. Kreditna izguba je razlika med vsemi pogodbenimi denarnimi tokovi, ki bi jih moralo podjetje prejeti v skladu s pogodbo, in vsemi denarnimi tokovi, za katere podjetje pričakuje, da jih bo dejansko prejelo. Kot kreditna izguba se poleg neplačila pogodbenih obveznosti finančnega sredstva (glavnica in obresti) šteje tudi zamik plačila teh obveznosti. Pričakovane 12-mesečne kreditne izgube torej predstavljajo pričakovane kreditne izgube v celotni življenjski dobi finančnega sredstva, za katere se pričakuje, da bodo nastale zaradi škodnega dogodka, ki bi se zgodil v 12 mesecih od datuma poročanja. Vseživljenjske pričakovane kreditne izgube pa so sedanja vrednost pričakovanih kreditnih izgub, ki nastanejo v primeru škodnega dogodka kadarkoli v življenjski dobi finančnega sredstva. Vseživljenjske pričakovane kreditne izgube so tehtano povprečje pričakovanih kreditnih izgub, pri čemer uteži predstavljajo ustrezne verjetnosti neplačila. Pri ocenjevanju verjetnosti neplačila mora podjetje uporabiti definicijo neplačila, ki je skladna z definicijo, ki jo uporablja za notranje upravljanje kreditnega tveganja finančnih instrumentov, in upoštevati kvalitativne dejavnike, kot so na primer finančne zaveze, kjer je to primerno. Obstaja pa izpodbojna domneva, da do neplačila ne pride kasneje kot takrat, ko je finančno sredstvo v zaostanku s plačili 90 dni (BDO Global, 2014, str. 12).

Prehod iz pripoznavanja 12-mesečnih pričakovanih kreditnih izgub na pripoznavanje vseživljenjskih pričakovanih kreditnih izgub temelji na pojmu občutnega povečanja kreditnega tveganja v preostali življenjski dobi finančnega instrumenta. Prehod temelji predvsem na spremembah v tveganju za neplačilo in ne na spremembah zneska pričakovanih kreditnih izgub. Spremembe v tveganju neplačila v naslednjih 12 mesecih lahko subjekti uporabljajo kot približek sprememb kreditnega tveganja v preostali življenjski dobi

finančnega instrumenta. MSRP 9 določa širok nabor potencialnih virov odkrivanja informacij, ki se uporabljajo za določitev, kdaj naj bi se pripoznale rezerve za vseživljenjske pričakovane kreditne izgube. Viri odkrivanja teh informacij so (BDO Global, 2014, str. 13–14):

- spremembe kazalnikov kreditnega tveganja na zunanjih trgih,
- spremembe bonitetnih ocen,
- negativne spremembe splošnih tržnih in ekonomskih razmer,
- spremembe finančnega položaja izdajatelja finančnih instrumentov,
- spremembe kreditnega tveganja drugih finančnih instrumentov istega izdajatelja,
- spremembe vrednosti kolaterala in
- potencialne kršitve zaveze.

Pristop, ki ga zahteva MSRP 9, je usmerjen v prihodnost in omogoča pravočasno pripoznanje oslabitev, medtem ko računovodska pravila Evrosistema zahtevajo drugačen pristop, ki temelji na nastalih izgubah in je podoben tistemu, ki ga je zahteval predhodnik MSRP 9. Centralne banke redno spremljajo tržna gibanja in kreditna tveganja finančnih instrumentov, zato lahko trdimo, da je pripoznanje oslabitev tudi v tem primeru pravočasno. Razlog za drugačen pristop je predvsem v naravi dejavnosti centralnih bank, ki od njih zahteva, da pri pripoznavanju oslabitev upoštevajo morebitne učinke, ki bi jih to lahko imelo na trge in dolžnike same, ter negativen vpliv, ki bi ga lahko imelo pripoznanje oslabitev na cilje operacij centralnih bank. Pomembno je tudi dejstvo, da imajo centralne banke v svojih portfeljih zelo kvalitetne vrednostne papirje.

5.2.2 Pripoznavanje oslabitev v skladu z MSRP

Letni popravki rezerv za pričakovane kreditne izgube se v skladu z MSRP 9 pripoznajo v izkazu poslovnega izida. Pripoznanje popravkov vrednosti pričakovanih kreditnih izgub v poslovnem izidu velja za vse finančne instrumente, ki so predmet oslabitev, protiknjižba pa je odvisna od vrste instrumenta. Vrednosti in popravki vrednosti rezerv za pričakovane kreditne izgube so lahko (MNP, 2015, str. 2):

- pripoznani kot rezervacija (posojila, finančne garancije),
- pobotani s knjigovodsko vrednostjo finančnega sredstva (finančna sredstva, merjena po odplačni vrednosti, pogodbeno sredstva),
- pripoznani v drugem vseobsegajočem donosu kot del sprememb v pošteni vrednosti finančnega sredstva (naložbe v dolžniške finančne instrumente, merjene po FVTOCI).

Pri dolžniških finančnih instrumentih, merjenih po FVTOCI, rezerve za pričakovane kreditne izgube niso pobotane s knjigovodsko vrednostjo finančnega sredstva, ampak so pripoznane v izkazu drugega vseobsegajočega donosa. Knjigovodska vrednost teh sredstev je njihova poštena vrednost, ki že vključuje morebitne oslabitve, ne glede na to pa se

pričakovane kreditne izgube izračunavajo, da se te pripoznajo v poslovnem izidu in razkrijejo v skladu z MSRP 7 (MNP, 2015, str. 2).

Pričakovane kreditne izgube se pri finančnih instrumentih, merjenih po odplačni vrednosti, pripoznajo kot rezerve za pričakovane kreditne izgube in ne zmanjšujejo neposredno finančnega sredstva. Neto knjigovodsko vrednost finančnega sredstva predstavlja knjigovodska vrednost finančnega sredstva, zmanjšana za rezerve za pričakovane kreditne izgube (KPMG International, 2014, str. 100).

6 PRIPOZNAVANJE OSLABITEV IN SPREMEMB ZARADI PREVREDNOTENJA FINANČNIH SREDSTEV

Smernica ECB in MSRP se glede računovodenja vrednostnih papirjev razlikujeta predvsem v pripoznavanju oslabitev in prevrednotenju finančnih sredstev na tržne vrednosti. Medtem ko se nerealizirani dobički in izgube iz prevrednotenja finančnih sredstev po računovodskih pravilih Evrosistema obravnavajo asimetrično, takšne obravnave po MSRP ni. Drugačna obravnava nerealiziranih dobičkov in izgub različno vpliva na poslovni izid in zmožnost oblikovanja finančnih blažilcev.

6.1 Primer prevrednotenja obveznice, merjene po tržni vrednosti, v skladu z računovodskimi pravili Evrosistema

Finančni instrumenti, merjeni po tržni vrednosti, so po računovodskih pravilih Evrosistema zavezani k četrtletnemu prevrednotenju na tržno vrednost, niso pa predmet letnih oslabitev.

Predpostavimo, da znaša nominalna vrednost obveznice 1. januarja 2021 1.000.000 EUR, podjetje pa jo kupi z diskontom za 875.000 EUR. Transakcijski stroški znašajo 8.000 EUR, provizija za svetovanje pa 2.000 EUR. Obveznica izplačuje letne kupone 31. decembra z zadnjim kuponom, izplačanim 31. decembra 2025, po kuponski obrestni meri 5 %. Na dan 31. decembra 2021 znaša tržna vrednost obveznice 950.000 EUR, 31. decembra 2022 pa 890.000 EUR. Obveznica je 31. decembra 2025 s strani izdajatelja unovčljiva po nominalni vrednosti. Knjižbe prihodkov od obresti zaradi poenostavitve niso predstavljene.

Amortizacija se po računovodskih pravilih Evrosistema izračuna bodisi po IRR metodi bodisi po linearni metodi. V nadaljevanju je prikazan izračun po IRR metodi, ki se izračuna po spodnji formuli:

$$875.000 = \frac{50.000}{(1+IRR)^1} + \frac{50.000}{(1+IRR)^2} + \frac{50.000}{(1+IRR)^3} + \frac{50.000}{(1+IRR)^4} + \frac{1.050.000}{(1+IRR)^5} \quad (1)$$

$$IRR (r) = 8,14247 \%$$

V tabeli 1 je predstavljen načrt amortizacije obveznice, ki se izračuna po formuli 1, skozi njeno življenjsko dobo. Transakcijski stroški niso vključeni v knjigovodsko vrednost obveznice in se skozi življenjsko dobo ne amortizirajo. V tretjem stolpcu (b) so prikazani celotni prihodki od obresti ob predpostavki, da se za izračun uporablja IRR metoda. V četrtem stolpcu (c) so prikazane kuponske obresti, izračunane po kuponski obrestni meri, ki znaša 5 %. Ker je obveznica kupljena z diskontom, se bo skozi življenjsko dobo amortizirala proti nominalni vrednosti in bo amortizacija pripoznana kot prihodek. Za prvo leto tako amortizacija znaša 21.246,61 EUR, knjigovodska oziroma amortizirana vrednost obveznice pa se poveča za znesek amortizacije prvega leta in konec leta znaša 896.246,61 EUR. Knjigovodska vrednost obveznice konec vsakega leta je prikazana v zadnjem stolpcu (d).

Tabela 1: Načrt amortizacije obveznice po računovodskih pravilih Evrosistema

Leto	Začetna knjigovodska vrednost v EUR (a)	Prihodki od obresti (r = 8,14247 %) v EUR (b) = (a)*r	Prejete kuponske obresti (c) v EUR	Amortizirana vrednost (d) = (a) + (b) - (c)
1	875.000,00	71.246,61	50.000,00	896.246,61
2	896.246,61	72.976,61	50.000,00	919.223,22
3	919.223,22	74.847,48	50.000,00	944.070,70
4	944.070,70	76.870,67	50.000,00	970.941,37
5	970.941,37	79.058,61	50.000,00	1.000.000,00

Vir: lastno delo.

Transakcijski stroški, povezani z nakupom obveznice, se izkažejo v poslovnem izidu, kot to določa Smernica ECB, obveznica pa se v bilanci stanja pripozna po nakupni vrednosti v višini 875.000 EUR.

Centralna banka ima tržne vrednostne papirje rezidentov evrskega območja v evrih izkazane v aktivni postavki *vrednostni papirji rezidentov evrskega območja v evrih*. Ko centralna banka kupi vrednostni papir od tuje nasprotne stranke, se ta v bilanci stanja pripozna kot sredstvo, na drugi strani pa se za enak znesek poveča pasivna postavka *obveznosti znotraj Evrosistema*. Terjatve in obveznosti, ki izhajajo iz sistema TARGET2 nastanejo v bilanci centralnih bank Evrosistema kot posledica čezmejnih negotovinskih plačil v evrih. Vsa dnevna plačila, ki potekajo čez mejo in obratno, se netirajo in vsaka centralna banka konec dne izkazuje TARGET2 pozicijo, ki je bodisi neto terjatev, če je obseg plačil v državo višji od tistih iz države, bodisi neto obveznost, če je obseg plačil iz države višji od tistih v državo. V kolikor centralna banka kupi vrednostni papir od domače nasprotne stranke (npr. NKBM) se ta v bilanci stanja pripozna kot sredstvo, na drugi strani pa se poveča pasivna postavka *obveznosti do kreditnih institucij evrskega območja iz naslova denarne politike v evrih*, kjer so izkazani računi bank, odprti pri centralni banki (Banka Slovenije, 2015, str. 19).

Obveznica je predmet četrtnega prevrednotenja na novo tržno vrednost. Nerealizirani dobički in izgube se med letom evidentirajo na računih vrednotenja, ob koncu leta pa se nerealizirane izgube, v kolikor presega nerealizirane dobičke, izkažejo v poslovnem izidu. V nadaljevanju so v tabeli 2 prikazane knjižbe vrednotenja obveznice konec prvega in drugega leta. Konec prvega leta znaša tržna vrednost obveznice 950.000 EUR in je višja kot njena knjigovodska vrednost konec leta, zato centralna banka v bilanci stanja pripozna pozitivno razliko na računih vrednotenja, ki so izkazani na strani obveznosti, in cenovno razliko na strani sredstev (pozitivna cenovna razlika ne vpliva na knjigovodsko vrednost sredstva). Z asimetričnim pristopom, se oblikujejo finančni blažilci, ki predstavljajo prvi obrambni zid proti morebitnim izgubam. Knjižbe vrednotenj, tako pozitivne kot tudi negativne, se vsako četrtnje stornirajo in knjiži se vrednotenje po novih tržnih cenah. Izjemo predstavljajo morebitne nerealizirane izgube, ki se ob vrednotenju konec leta pripoznajo kot odhodek v poslovnem izidu.

Tabela 2: Knjižbe nakupa in vrednotenja obveznice konec prvega in drugega leta po računovodskih pravilih Evrosistema

Nakup obveznice 1. 1. 2021			
	Bilanca stanja (A7. Vrednostni papirji rezidentov evrskega območja v evrih)	Fin. sredstvo (tržni VP)	875.000,00
V breme			
	Bilanca stanja (L10. Obveznosti znotraj Evrosistema)	Poravnalni račun	875.000,00
V dobro			
Vrednotenje ob koncu prvega leta (31. 12. 2021)			
Nova tržna cena = 95,00 EUR			
Vrednotenje = nova tržna vrednost – knjigovodska vrednost (950.000,00 – 896.246,61 = 53.753,39 EUR)			
	Bilanca stanja (A7. Vrednostni papirji rezidentov evrskega območja v evrih)	Cenovne razlike (tržni VP)	53.753,39
V breme			
	Bilanca stanja (L14. Računi vrednotenja)	Računi vrednotenja (nerealiz. prihodki konec leta)	53.753,39
V dobro			
Vrednotenje ob koncu drugega leta (31. 12. 2022)			
Nova tržna cena = 89,00 EUR			
Vrednotenje = nova tržna vrednost – knjigovodska vrednost (890.000,00 – 919.223,22 = –29.223,22 EUR)			
		Odhodki iz vrednotenja (nerealiz. odhodki konec leta)	29.223,22
V breme	Izkaz poslovnega izida		
	Bilanca stanja (A7. Vrednostni papirji rezidentov evrskega območja v evrih)	Fin. sredstvo (tržni VP)	29.223,22
V dobro			

Vir: lastno delo.

Konec drugega leta znaša tržna vrednost obveznice 890.000 EUR, kar je manj kot njena knjigovodska vrednost konec leta, zato centralna banka pripozna zmanjšanje pozicije vrednostnega papirja na strani sredstev in odhodek iz vrednotenja v poslovnem izidu. Konec leta se odhodki iz vrednotenja pripoznajo v poslovnem izidu in zmanjšujejo dobiček za tekoče leto.

6.2 Primer pripoznanja oslabitev in prevrednotenja obveznice, merjene po FVTOCI v skladu z MSRP

Kategorija FVTOCI ima hibridno obravnavo sprememb pošteno vrednosti sredstev. Prihodki od obresti, odhodki iz oslabitev, tečajni dobički ali izgube in vsi dobički ali izgube, ki nastanejo ob odpravi pripoznanja sredstva, so pripoznani v poslovnem izidu. Vsi drugi dobički in izgube so pripoznani v drugem vseobsegajočem donosu. IASB meni, da takšna obravnava odraža informacije o odplačni vrednosti v poslovnem izidu in informacije o pošteni vrednosti v izkazu finančnega položaja oziroma v bilanci stanja. Takšna obravnava je smiselna, saj ima lahko subjekt finančni instrument v okviru poslovnega modela, katerega namen je zbiranje pogodbenih denarnih tokov in trgovanje (Tong, 2014, str. 4).

Obveznica, razvrščena v kategorijo FVTOCI, se meri po pošteni vrednosti, obrestni prihodek pa se izračuna po efektivni obrestni meri, in sicer po IRR metodi, kot da bi bila obveznica merjena po odplačni vrednosti. Zneski v izkazu poslovnega izida odražajo odplačno vrednost sredstva, zneski v bilanci stanja pa tržno vrednost sredstva. V tabeli 3 je predstavljen načrt amortizacije obveznice po MSRP, za katero je bila v prejšnjem poglavju predstavljena obravnava po računovodskih pravilih Evrosistema (Tong, 2014, str. 4).

Tabela 3: Načrt amortizacije obveznice po MSRP

Leto	Začetna knjigovodska vrednost v EUR (a)	Prihodki od obresti (r = 7,87042 %) v EUR (b) = (a)*r	Prejete kuponske obresti (c) v EUR	Amortizirana vrednost (d) = (a) + (b) – (c)
1	885.000,00	69.653,22	50.000,00	904.653,22
2	904.653,22	71.200,01	50.000,00	925.853,22
3	925.853,22	72.868,54	50.000,00	948.721,76
4	948.721,76	74.668,39	50.000,00	973.390,15
5	973.390,15	76.609,89	50.000,00	1.000.000,00

Prirjeno po Tong (2014).

MSRP določa, da se transakcijski stroški vključijo v knjigovodsko vrednost obveznice in se amortizirajo skozi njeno življenjsko dobo. V primerjavi z računovodskimi pravili Evrosistema je to tudi glavna razlika v načrtu amortizacije obveznice. V tabeli 4 so

predstavljene knjižbe nakupa, vrednotenja in oslabitev obveznice, razvrščene v kategorijo FVTOCI.

Tabela 4: Knjižbe nakupa, vrednotenja in oslabitev obveznice konec prvega leta po MSRP (kategorija FVTOCI)

Nakup obveznice (1. 1. 2021)			
V breme	Bilanca stanja	Fin. sredstvo (FVTOCI)	885.000,00
V dobro	Bilanca stanja	Poravnalni račun	885.000,00
Vrednotenje ob koncu prvega leta (31. 12. 2021)			
Nova tržna cena = 95,00 EUR			
Vrednotenje = nova tržna vrednost – knjigovodska vrednost (950.000,00 – 904.653,22 = 45.346,78 EUR)			
V breme	Bilanca stanja	Fin. sredstvo (FVTOCI)	45.346,78
V dobro	Drugi vseobsegajoči donos	Drugi vseobsegajoči donos	45.346,78
Pripoznanje rezerv za pričakovane kreditne izgube (31. 12. 2021)			
V breme	Izkaz poslovnega izida	Odhodki iz oslabitev	7.000,00
V dobro	Drugi vseobsegajoči donos	Drugi vseobsegajoči donos	7.000,00

Prerejeno po Tong (2014).

Nakup obveznice se pripozna v bilanci stanja kot povečanje finančnega sredstva in zmanjšanje poravnalnega računa. Poštena vrednost obveznice znaša konec prvega leta 950.000 EUR, njena knjigovodska vrednost pa 904.653,22 EUR. Knjigovodska vrednost obveznice se ob pozitivnem vrednotenju konec prvega leta poveča za 45.346,78 EUR in konec drugega leta, ob upoštevanju amortizacije, znaša 971.200 EUR. Sprememba poštene vrednosti se pripozna kot povečanje finančnega sredstva in povečanje v drugem vseobsegajočem donosu, kjer se za vsak finančni instrument oziroma portfelj ločeno pripoznavajo spremembe v pošteni vrednosti dolžniških finančnih instrumentov, merjenih po FVTOCI. Pri prikazu knjižb predpostavljam, da se obveznica po vrednotenju in spremembi knjigovodske vrednosti še naprej amortizira v skladu s prvotnim amortizacijskim načrtom, razlika pa se pripozna v poslovnem izidu ob odpravi pripoznanja obveznice.

5.4.3 člen MSRP 9 določa, da se ob spremembi pogodbenih denarnih tokov ponovno izračuna knjigovodska vrednost sredstva kot sedanja vrednost spremenjenih denarnih tokov, ki se diskontirajo po prvotni amortizacijski stopnji ali po spremenjeni amortizacijski stopnji, kadar je to smiselno (International Accounting Standards Board, 2014, 5.4.3 člen).

Rezerve za pričakovane kreditne izgube se pripoznajo kot odhodek z naslova oslabitev v poslovnem izidu in povečanje v drugem vseobsegajočem donosu (izravnava spremembe v pošteni vrednosti finančnega sredstva). Rezerve za pričakovane kreditne izgube se pripoznajo v drugem vseobsegajočem donosu in ne zmanjšujejo knjigovodske vrednosti sredstva v bilanci stanja, saj mora le-ta odražati pošteno vrednost sredstva. Znesek pričakovanih kreditnih izgub ni podprt z izračuni, saj je namen prikazati računovodsko obravnavo le-teh. Konec prvega leta je kumulativna vrednost v drugem vseobsegajočem donosu pozitivna in znaša 52.346,78 EUR. Ta znesek je sestavljen iz spremembe v pošteni vrednosti sredstva in pripoznanih rezerv za pričakovane kreditne izgube.

Podjetje izračuna pričakovane kreditne izgube na podlagi verjetnosti škodnega dogodka, ki bi se lahko zgodil v obdobju 12 mesecev po datumu poročanja. Pričakovane 12-mesečne kreditne izgube se izračunajo tako, da se verjetnost neplačila zaradi škodnega dogodka, ki se zgodi v 12 mesecih od datuma poročanja, množi s celotnimi kreditnimi izgubami (pričakovanimi v celotni življenjski dobi sredstva), ki bi nastale zaradi tega škodnega dogodka, ne glede na to, kdaj te izgube nastanejo, bodisi v 12 mesecih od datuma poročanja bodisi kasneje (BDO Global, 2014, str. 12).

Konec drugega leta se poštena vrednost obveznice zmanjša na 890.000 EUR. Z naslova vrednotenja se pripozna negativna razlika med pošteno in knjigovodsko vrednostjo obveznice na dan 31. december 2022, ki znaša 81.200 EUR. Negativna razlika zmanjšuje drugi vseobsegajoči donos in finančno sredstvo v bilanci stanja. Knjižbe so prikazane v tabeli 5.

Tabela 5: Knjižbe vrednotenja in oslabitev obveznice konec drugega leta po MSRP (kategorija FVTOCI)

Vrednotenje ob koncu drugega leta (31. 12. 2022)			
Nova tržna cena = 89,00 EUR			
Vrednotenje = nova tržna vrednost – knjigovodska vrednost (890.000,00 – 971.200,00 = –81.200,00 EUR)			
		Drugi vseobsegajoči	
V breme	Drugi vseobsegajoči donos	donos	81.200,00
V dobro	Bilanca stanja	Fin. sredstvo (FVTOCI)	81.200,00
Pripoznanje rezerv za pričakovane kreditne izgube (31. 12. 2022)			
V breme	Izkaz poslovnega izida	Odhodki iz oslabitev	4.000,00
		Drugi vseobsegajoči	
V dobro	Drugi vseobsegajoči donos	donos	4.000,00

Prirjeno po Tong (2014).

Predpostavljam, da se kreditno tveganje obveznice od začetnega pripoznanja ni bistveno povečalo, zato se pripozna popravek za 12-mesečne pričakovane kreditne izgube v višini 4.000 EUR. Kumulativna izguba v drugem vseobsegajočem donosu znaša konec drugega leta 24.853,22 EUR.

6.3 Primer pripoznanja oslabitev in prevrednotenja obveznice, merjene po FVTPL v skladu z MSRP

Kategorija razvrščanja in merjenja finančnih instrumentov FVTPL je znana kot »preostala« kategorija, saj bodo v to kategorijo razvrščeni finančni instrumenti, ki ne izpolnjujejo pogojev za razvrščanje in merjenje po odplačni vrednosti ali FVTOCI. Razvrščanje dolžniških finančnih instrumentov temelji na poslovnem modelu, v okviru katerega subjekt drži finančno sredstvo, in značilnostih pogodbenih denarnih tokov sredstva. Tako bo na primer dolžniški finančni instrument, namenjen trgovanju, merjen po FVTPL, tudi če pogodbeni denarni tokovi predstavljajo samo plačila obresti in glavnice (Tong, 2014, str. 4).

V primeru nakupa obveznice, predstavljene v poglavju 6.1 *Primer prevrednotenja obveznice, merjene v skladu z računovodskimi pravili Evrosistema*, bo finančno sredstvo po FVTPL začetno pripoznano po nakupni vrednosti 875.000 EUR, ki hkrati predstavlja tudi pošteno vrednost obveznice. Finančni instrumenti, merjeni po FVTPL, se skozi življenjsko dobo ne amortizirajo, prav tako pa se transakcijski stroški ne vključijo v knjigovodsko vrednost sredstva, ampak se takoj pripoznajo v poslovnem izidu. Nakup obveznice bo v bilanci stanja začetno pripoznan kot povečanje finančnega sredstva in zmanjšanje poravnalnega računa. V tabeli 6 so prikazane knjižbe nakupa in vrednotenja obveznice, razvrščene v kategorijo FVTPL, konec prvega in drugega leta.

Tabela 6: Knjižbe nakupa in vrednotenja obveznice konec prvega in drugega leta po MSRP (kategorija FVTPL)

Nakup obveznice (1. 1. 2021)			
V breme	Bilanca stanja	Fin. sredstvo (FVTPL)	875.000,00
V dobro	Bilanca stanja	Poravnalni račun	875.000,00
Vrednotenje ob koncu prvega leta (31. 12. 2021)			
Nova tržna cena = 95,00 EUR			
Vrednotenje = nova tržna vrednost – nabavna vrednost (950.000,00 – 875.000,00 = 75.000,00 EUR)			
V breme	Bilanca stanja	Fin. sredstvo (FVTPL)	75.000,00
V dobro	Izkaz poslovnega izida	Prihodki iz vrednotenja	75.000,00

se nadaljuje

Vrednotenje ob koncu drugega leta (31. 12. 2022)

Nova tržna cena = 89,00 EUR

Vrednotenje = nova tržna vrednost – nabavna vrednost (890.000,00 – 950.000,00
= –60.000,00 EUR)

V breme	Izkaz poslovnega izida	Odhodki iz vrednotenja	60.000,00
V dobro	Bilanca stanja	Fin. sredstvo (FVTPL)	60.000,00

Prirejeno po Tong (2014).

Nerealizirani dobički in izgube iz vrednotenja finančnih sredstev, razvrščenih v kategorijo FVTPL, se takoj pripoznajo v poslovnem izidu in povečujejo ali zmanjšujejo finančno sredstvo v bilanci stanja. Poštena vrednost obveznice znaša konec prvega leta 950.000 EUR in je višja od njene knjigovodske vrednosti. S tega naslova se pripoznajo prihodki iz vrednotenja v poslovnem izidu, na drugi strani pa pozitivna razlika iz vrednotenja povečuje finančno sredstvo v bilanci stanja.

Konec drugega leta se poštena vrednost obveznice zmanjša in razlika iz vrednotenja je negativna, kar zmanjšuje finančno sredstvo v bilanci stanja, v poslovnem izidu pa se pripozna odhodek iz vrednotenja.

Finančna sredstva, merjena po FVTPL, v skladu z MSRP niso predmet oslabitev in za takšno sredstvo ne bodo pripoznane rezerve za pričakovane kreditne izgube.

6.4 Učinek prevrednotenja in oslabitev na računovodske izkaze

Oba računovodska okvira, računovodska pravila Evrosistema in MSRP, imata pomemben vpliv na poročan dobiček. V kolikor bi centralna banka finančne instrumente računovodila v skladu z MSRP, bi bil njen dobiček v povprečju višji in bolj volatilen, predvsem zaradi simetričnega pripoznavanja nerealiziranih dobičkov in izgub z naslova prevrednotenja finančnih sredstev v poslovnem izidu. Glede na dogovor Evrosistema o distribuciji dobička bi računovodenje finančnih instrumentov v skladu z MSRP pomembno vplivalo tudi na delitev dobička centralne banke, saj nerealizirani dobički niso zaščiteni pred distribucijo. Višji dobički centralne banke bi tako pomenili tudi višjo delitev dobička (Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener, 2014, str. 16).

Računovodski okvir lahko bistveno spremeni finančne rezultate centralne banke. Računovodski okvir, ki ga uporablja Evrosistem je ustrezen in upravičen v smislu podpore finančne neodvisnosti centralne banke. To lahko predpostavljamo zaradi nižjih dobičkov, kot bi jih imela centralna banka po MSRP, ki so posledica ustvarjanja višjih finančnih blažilcev, kar pomeni večjo finančno moč centralne banke in manj verjetnosti za potrebo po zunanji dokapitalizaciji. Enakomeren in manj volatilen dotok dohodka lahko promovira

pozitivno tržno percepcijo finančne moči centralne banke. Ob predpostavki, da lahko finančni blažilci in finančna moč centralne banke okrepijo njeno verodostojnost, so računovodska pravila Evrosistema v primerjavi z MSRP ugodnejša za izboljševanje finančne neodvisnosti centralne banke (Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener, 2014, str. 16).

Računovodska pravila Evrosistema vodijo h glajenju finančnih rezultatov, kar je rezultat asimetrične obravnave nerealiziranih dobičkov in izgub ter oblikovanja finančnih blažilcev. Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener (2014, str. 12–14) v svoji raziskavi, v kateri primerjajo računovodske rezultate, ki jih je imela ECB v obdobju od leta 1999 do leta 2013, z rezultati, ki bi jih imela po MSRP, ugotovijo, da bi bil dobiček po MSRP v povprečju višji, hkrati pa tudi bolj volatilen. Dobitek, ustvarjen po računovodskih pravilih Evrosistema, je nižji in ne variira toliko kot bi po MSRP. Višji in bolj volatilen dobiček po MSRP vodi tudi do višje in bolj volatilne distribucije dobička, kjer vidimo, kako pomembno vlogo imajo pri tem uporabljena računovodska pravila. Monetarni dobiček Evrosistema je bil od leta 1999 do leta 2013 uporabljen dvakrat za izravnavo izgub ECB, medtem ko bi bil po MSRP uporabljen petkrat. Možnost oblikovanja finančnih blažilcev, ki so v splošnem pokazatelj finančne moči, je zelo odvisna od uporabljenih računovodskih pravil. Po računovodskih pravilih Evrosistema so ti vsako leto višji, medtem ko računovodenje v skladu z MSRP povzroči znatno zmanjšanje le-teh.

V tabeli 7 je prikazan vpliv prevrednotenja in oslabitev obveznice na poslovni izid v skladu z različnimi računovodskimi pravili za prevrednotenje, za tri leta imetja obveznice. V poslovnem izidu se pripoznajo transakcijski stroški, obrestni prihodki, razlike iz vrednotenja ob koncu leta, rezerve za pričakovane kreditne izgube, prihodki iz prodaje in kumulativni dobiček oz. izguba iz drugega vseobsegajočega donosa, v skladu z računovodskima okviroma. Predpostavljam, da centralna banka konec tretjega leta proda obveznico po prodajni ceni, ki znaša 95 EUR (prodajna vrednost 950.000 EUR). Ob prodaji se po računovodskih pravilih Evrosistema pripozna prihodek iz prodaje v višini 35.152,52 EUR, ki vključuje tudi prilagoditev amortizacije. Obveznica se je po pripoznanju odhodka iz vrednotenja konec drugega leta še naprej amortizirala v skladu s prvotno amortizacijsko stopnjo, zato je potrebno prilagoditev amortizacije narediti ob odpravi pripoznanja obveznice. Po kategoriji FVTOCI po MSRP se ob prodaji obveznice ravno tako pripozna prihodek v višini 37.131,46 EUR, v katerega je vključena prilagoditev amortizacije. Po FVTOCI se je vrednost sredstva prvo leto povečala, drugo leto pa zmanjšala, amortizacijska stopnja pa je ostala ista. Iz drugega vseobsegajočega donosa se po FVTOCI v poslovni izid prenese še kumulativna izguba, ki ob prodaji obveznice konec tretjega leta znaša 24.853,22 EUR. Po FVTPL se ob prodaji obveznice konec tretjega leta pripoznajo prihodki iz prodaje, ki znašajo 60.000 EUR.

Finančni rezultati, dobljeni z računovodenjem po računovodskih pravilih Evrosistema in kategorijo FVTOCI po MSRP, so dokaj podobni, medtem ko rezultati računovodenja po FVTPL med leti močno variirajo. Prvo leto bi se tako prihodki iz prevrednotenja v višini 75.000 EUR po FVTPL pripoznali v poslovnem izidu, distribucija dobička pa bi bila ob

predpostavki, da centralna banka nameni 80 % letnega dobička v državni proračun, v primerjavi z ostalima dvema kategorijama občutno višja. Problematika v povezavi z višjo distribucijo dobička je predstavljena v odstavku, ki se nanaša na tabelo 8.

Tabela 7: Vpliv prevrednotenja in oslabitev obveznice na poslovni izid: primerjava računovodskih pravil

	Smernica ECB	MSRP (FVTOCI)	MSRP (FVTPL)
1. Transakcijski stroški	-10.000,00	0	-10.000,00
2. Obrestni prihodki	+71.246,61	+69.653,22	+50.000,00
3. Vrednotenje ob koncu prvega leta (pozitivne razlike)	0	0	+75.000,00
4. Rezerve za pričakovane kreditne izgube	0	-7.000,00	0
1. leto	61.246,61	62.653,22	115.000,00
Distribucija dobička	48.997,29	50.122,58	92.000,00
1. Obrestni prihodki	+72.976,61	+71.200,01	+50.000,00
2. Vrednotenje ob koncu drugega leta (negativne razlike)	-29.223,22	0	-60.000,00
3. Popravek rezerv za pričakovane kreditne izgube	0	-4.000,00	0
2. leto	43.753,39	67.200,01	-10.000,00
Distribucija dobička	35.002,71	53.760,01	0
1. Obrestni prihodki	+74.847,48	+72.868,54	+50.000,00
2. Prihodek iz trgovanja	+35.152,52	+37.131,46	+60.000,00
3. Prenos kumulativne izgube iz drugega vseobsegajočega donosa	0	-24.853,22	0
3. leto	110.000,00	85.146,78	110.000,00
Distribucija dobička	88.000,00	68.117,42	88.000,00

Vir: lastno delo.

Negativne razlike iz vrednotenja ob koncu drugega leta po računovodskih pravilih Evrosistema zmanjšujejo poslovni izid tekočega leta, kar je za centralno banko drugi plus asimetrične obravnave nerealiziranih dobičkov in izgub, saj pomeni pripoznanje še nerealiziranih izgub v poslovnem izidu in tako nižjo distribucijo dobička. Po FVTOCI se učinki vrednotenja pripoznavajo v drugem vseobsegajočem donosu, kumulativna vrednost pa se v poslovni izid prenese šele ob odpravi pripoznanja finančnega sredstva. Po FVTPL negativni učinki vrednotenja konec drugega leta zmanjšujejo poslovni izid, negativni vpliv pa je zaradi pripoznanja nerealiziranih dobičkov v prvem letu občutno višji.

Finančni instrumenti, ki se računovodijo po tržni vrednosti po računovodskih pravilih Evrosistema in kategoriji FVTPL po MSRP, niso predmet oslabitev. Rezerve za pričakovane kreditne izgube tako zmanjšujejo poslovni izid samo po kategoriji FVTOCI po MSRP. Na

drugi strani so rezerve za pričakovane kreditne izgube pripoznane kot povečanje drugega vseobsegajočega donosa, kar pomeni, da so izravnane z učinki vrednotenja.

Centralne banke Evrosistema lahko v skladu s Smernico ECB oblikujejo več vrst finančnih blažilcev, med katere spadajo računi vrednotenja, ki zajemajo vrednotenje cene zlata, tujih valut in vrednostnih papirjev, rezervacije za tveganja in splošne rezerve. V primerjavi z računovodskimi pravili Evrosistema oblikovanje rezervacij za tveganja po MSRP ni dovoljeno, računi vrednotenja pa se lahko oblikujejo samo za zlato (Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener, 2014, str. 14–15).

Oblikovanje splošnih rezerv je po MSRP dovoljeno, velikokrat pa so definirane kot sestavni del lastniškega kapitala. V tabeli 8 so prikazane vrednosti računov vrednotenja in splošnih rezerv ob predpostavki, da centralna banka nameni 20 % dobička v splošne rezerve, 80 % pa distribuira delničarjem, kot je za ECB določeno s členom 33 Statuta ESCB in ECB. Centralne banke prvega finančnega blažilca proti morebitnim izgubam računov vrednotenja po MSRP ne bi mogle oblikovati s prevrednotenjem cen vrednostnih papirjev. V grobem lahko rečemo, da je pripoznavanje nerealiziranih dobičkov in izgub finančnih sredstev, merjenih po FVTOCI, v drugem vseobsegajočem donosu na nek način oblikovanje finančnih blažilcev, podobnih računom vrednotenja, ki jih oblikujejo centralne banke Evrosistema, saj so ti izkazani, v kar bi po MSRP bil neto kapital. Pri finančnih sredstvih, merjenih po FVTPL, pa se v nasprotju z računovodskimi pravili Evrosistema in kategorijo FVTOCI po MSRP nerealizirani dobički in izgube iz prevrednotenja finančnih sredstev takoj pripoznajo v poslovnem izidu. Za centralne banke Evrosistema bi takšen način pripoznavanja še nerealiziranih dobičkov v poslovnem izidu pomenil višjo distribucijo dobička nacionalnemu finančnemu ministrstvu, h kateri je zavezana večina nacionalnih centralnih bank držav članic Evrosistema, za ECB pa višjo distribucijo dobička delničarjem, torej nacionalnim centralnim bankam držav članic Evrosistema. Problem nastane, ko se nerealizirani dobički, pripoznani v poslovnem izidu, izkažejo zgolj začasne, centralna banka pa jih je že distribuirala naprej. To lahko v naslednjih letih ob padcu tržnih cen in tečajev povzroči še večje izgube kot sicer.

Tabela 8: Bilanca stanja – oblikovanje finančnih blažilcev

	Smernica ECB	MSRP (FVTOCI)	MSRP (FVTPL)
1. leto			
Računi vrednotenja	53.753,39	0	0
Splošne rezerve	12.249,32	12.530,64	23.000,00
2. leto			
Računi vrednotenja	0	0	0
Splošne rezerve	8.750,68	13.440,00	0
3. leto			
Računi vrednotenja	0	0	0
Splošne rezerve	22.000,00	17.029,36	22.000,00

Vir: lastno delo.

Drugi finančni blažilec predstavljajo splošne rezerve, katerih oblikovanje je dovoljeno tudi po MSRP. V primeru računovodenja obveznice po FVTPL bi morala centralna banka konec drugega leta uporabiti splošne rezerve prejšnjega leta za kritje izgub tekočega leta.

Tretji finančni blažilec centralnih bank Evrosistema so rezervacije za tveganja, ki se oblikujejo za kritje realiziranih in nerealiziranih izgub, ki jih ob koncu leta ne pokrijejo računi vrednotenja. Oblikovanje takšnih rezervacij je po MSRP dovoljeno le, če ima podjetje sedanjo obveznost kot posledico preteklih dogodkov in obstaja verjetnost, da bo za poravnavo obveznosti potreben prenos gospodarskih koristi ter je znesek obveznosti mogoče zanesljivo izmeriti. Ker po MSRP oblikovanje finančnih blažilcev v takšni meri kot pri računovodskih pravilih Evrosistema ni dovoljeno, bi bil za kritje izgub v primeru računovodenja v skladu z MSRP najverjetneje večkrat uporabljen monetarni dobiček Evrosistema.

SKLEP

Bilance stanja centralnih bank so se po finančni krizi s povečanim posojanjem bankam in nakupi vrednostnih papirjev spremenile tako po velikosti kot tudi po sestavi. Ti nestandardni ukrepi denarne politike so spremenili tradicionalno dinamiko bilanc centralnih bank s pomembnimi posledicami za dobičkonosnost in tveganja. Naložbe v vrednostne papirje predstavljajo več kot 50 % bilančne vsote Evrosistema, njihova računovodska obravnava pa pomembno vpliva na poročani dobiček in oblikovanje finančnih blažilcev.

Razlika med Smernico ECB in MSRP se odraža že v začetnem pripoznanju ter razvrščanju in merjenju finančnih instrumentov. Glavna razlika začetnega pripoznanja finančnih sredstev je v transakcijskih stroških, ki se po računovodskih pravilih Evrosistema vključijo v izkaz poslovnega izida, po MSRP pa predstavljajo del poštene vrednosti, po kateri je finančno sredstvo začetno pripoznano. Oba računovodska okvira predpostavljata, da transakcije s finančnimi instrumenti potekajo po poštenih cenah, zato sovpadajo s transakcijsko ceno, po kateri so finančna sredstva začetno pripoznana. Kategorije razvrščanja in merjenja finančnih instrumentov se med računovodskima okviroma razlikujejo. Te so po MSRP določene glede na to, kako se instrumenti merijo, Smernica ECB pa določa kategorije glede na vsebino finančnih instrumentov. Nadaljnje računovodenje poteka v skladu z obema računovodskima okviroma bodisi po odplačni vrednosti bodisi po tržni oziroma poštenu vrednosti.

Po MSRP je potrebno za razvrstitev finančnih sredstev določiti poslovni model, v okviru katerega subjekt upravlja z določenim portfeljem, in narediti test značilnosti pogodbenih denarnih tokov finančnih sredstev. MSRP v primerjavi s Smernico ECB predstavlja malce več fleksibilnosti glede prodaj finančnih sredstev, ki so razvrščena v kategorijo merjenja po odplačni vrednosti in s katerimi subjekt upravlja v okviru poslovnega modela, katerega namen je pridobivanje pogodbenih denarnih tokov in ne tudi trgovanje. Nekatere prodaje, ki

se vežejo predvsem na povečanje kreditnega tveganja sredstev ali na padec bonitetne ocene sredstev in so naključne, niso v nasprotju s poslovnim modelom, katerega namen je pridobivanje pogodbenih denarnih tokov.

Druga pomembna razlika med računovodskima okviroma se odraža v obravnavi nerealiziranih dobičkov in izgub z naslova prevrednotenja finančnih sredstev. Smernica ECB zahteva ustrezen model za pripoznavanje prihodkov in s tem aplicira svoje najpomembnejše načelo računovodstva in finančnega poročanja, načelo previdnosti v delovanje centralnih bank. Nerealizirani dobički se ne pripoznajo kot prihodek v poslovnem izidu, ampak se evidentirajo na računih vrednotenja in predstavljajo prvi finančni blažilec proti morebitnim izgubam. Obravnava nerealiziranih dobičkov in izgub je po MSRP simetrična, kar pomeni, da se tako nerealizirani dobički kot tudi izgube pripoznajo v poslovnem izidu ali drugem vseobsegajočem donosu. V skladu z MSRP centralne banke ne bi bile nujno zmožne vzpostaviti glavnih finančnih blažilcev, ki v negotovih razmerah krepijo njihovo finančno moč in neodvisnost.

V primerjavi knjižb prevrednotenja obveznice po računovodskih pravilih Evrosistema in MSRP so razlike precejšnje. Iz knjižb je razvidno, da imata oba računovodska okvira pomemben vpliv na poročan dobiček. V kolikor bi centralna banka računovodila finančne instrumente v skladu z MSRP, predvsem s kategorijo FVTPL, bi bil njen dobiček v povprečju višji, a hkrati tudi bolj volatilen. Nerealizirani dobički po MSRP niso zaščiteni pred distribucijo, kar bi za centralno banko pomenilo višjo delitev dobička. Centralne banke Evrosistema v večini vlagajo v nezapletene finančne instrumente, kar pomeni, da bi jih večina prestalo SPPI test. Razvrščanje in merjenje bi bilo tako večinoma odvisno od poslovnega modela, v okviru katerega centralna banka upravlja določena sredstva. Portfelj vrednostnih papirjev za namene izvajanja denarne politike bi se po MSRP najverjetneje v celoti razvrščal v kategorijo merjenja po odplačni vrednosti, kar ne bi povzročalo bistvenih razlik zdajšnjemu računovodenju. V kategorijo FVTPL so razvrščeni izvedeni finančni instrumenti, naložbe v lastniške finančne instrumente, ki jih centralna banka primarno nima v lasti za realizacijo poštene vrednosti, in drugi instrumenti, s katerimi centralna banka aktivno trguje. Najbolj podobna kategorija obstoječemu računovodenju po računovodskih pravilih Evrosistema je po MSRP kategorija FVTOCI, kjer se nerealizirani dobički in izgube na datum poročanja ne izkažejo v poslovnem izidu, ampak v drugem vseobsegajočem donosu, in tako ne vplivajo na dobiček za tekoče leto. V poslovni izid se prenese kumulativna vrednost drugega vseobsegajočega donosa šele ob odpravi pripoznanja sredstva, ko ni več strahu, da bi se kasneje morebitni dobički iz prevrednotenja izkazali kot začasni.

Implementacija različnih računovodskih pravil oziroma standardov lahko bistveno vpliva na finančne rezultate centralne banke. Glede na predstavljene simulacije rezultatov lahko povzamemo, da je računovodski okvir Evrosistema upravičen in primeren v smislu podpore finančne neodvisnosti centralne banke. To lahko domnevamo zato, ker so nižje stopnje dobička, kot bi bile po MSRP, posledica oblikovanja višjih finančnih blažilcev, ki zagotavljajo večjo finančno moč in manjšo verjetnost potrebe po zunanji dokapitalizaciji.

Prav tako enakomeren in manj tvegan dohodek spodbuja pozitivno dojetje finančne moči centralne banke s strani tržnih udeležencev. Smernica ECB je v primerjavi z MSRP, ki ne vključuje posebnih zakonodajnih določb za izključitev nerealiziranih dobičkov iz distribucije dobička ali možnost oblikovanja rezervacij za tveganja, ugodnejša za izboljšanje finančne neodvisnosti centralne banke ob predpostavki, da lahko finančni blažilci in finančna moč centralne banke krepijo njeno verodostojnost (Schwarz, Karakitsos, Merriman & Studener, 2014, str. 16).

LITERATURA IN VIRI

1. Annual Reporting. (2020, 3. marec). *Equity reserves*. Pridobljeno 18. januarja 2021 iz <https://annualreporting.info/equity-reserves/>
2. Banka Slovenije. (2015). *Letno poročilo 2015*. Pridobljeno 20. junija 2020 iz https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/Letno_porocilo_BS_2015.pdf
3. Banka Slovenije. (2019a). *Letno poročilo 2019*. Pridobljeno 20. junija 2020 iz <https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/letno-porocilo-2019.pdf>
4. Banka Slovenije. (2019b). *Računovodski izkazi Banke Slovenije za leto 2019*. Pridobljeno 23. junija 2020 iz <https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/letno-porocilo-2019.pdf>
5. Banka Slovenije. (2020). *Implementation of the PEPP*. Pridobljeno 19. junija 2020 iz <https://www.bsi.si/en/media/1479/implementation-of-the-pepp>
6. BDO Global. (2014). *IFRS 9 Financial Instruments – Impairment of Financial Assets*. Pridobljeno 15. januarja 2021 iz https://www.bdo.global/getmedia/70b2ea49-d800-4ba2-911d-03e23f5bbfb7/IFRS9_FinancialInstruments_screen.aspx
7. BDO Global. (2019). *IFRS in practice – IFRS 9 Financial Instruments*. Pridobljeno 6. julija 2020 iz https://global-www.bdo.global/getmedia/6c6d6b82-65d6-4099-b150-f381812710e5/IFRS9_FinancialInstruments_screen.aspx
8. Bock, A., Cajnko, M., Daskalova, S., Durka, I., Gallagher, B., Grandia, R., Haberbush, G., Kamps, A., Luskin, A., Lo Russo, M., Castillo Lozoya, M. C., Pasqualone, M., Thomas, M. & Vasconcelos, I. (2018). The Use of the Eurosystem's Monetary Policy Instruments and its Monetary Policy Implementation Framework Q2 2016–Q4 2017. *ECB Occasional Paper*, (209).
9. Bunea, D., Karakitsos, P., Merriman, N. & Studener, W. (2016). Profit distribution and loss coverage rules for central banks. *ECB Occasional Paper*, (169).
10. CPA Australia. (2015). *IAS 37 provisions, contingent liabilities and contingent assets*. Pridobljeno 15. januarja 2021 iz <https://www.cpaaustralia.com.au/-/media/corporate/allfiles/document/professional-resources/reporting/reporting-ifrsfactsheet-provisions-contingent-liabilities-and-contingent-assets.pdf?la=en&rev=304b9d655150433ca82e89a2eb9d7981>

11. CPD Box. (2012, 3. februar). *IAS 1 Presentation of Financial Statements*. Pridobljeno 19. januarja 2021 iz <https://www.cpdbox.com/ias-1-presentation-of-financial-statements/>
12. De Santis, R. A., Geis, A., Juskaite, A. & Cruz, L. V. (2018). The impact of the corporate sector purchase programme on corporate bond markets and the financing of euro area non-financial corporations. *Economic Bulletin Articles*, 3.
13. Deutsche Bundesbank. (2016). The role and effects of the Agreement on Net Financial Assets (ANFA) in the context of implementing monetary policy. *Monthly Report*, 83–93.
14. Deutsche Bundesbank. (2019). IFRS9 from the perspective of banking supervision. *Monthly Report*, 75–90.
15. Donnery, S., Doran, D., Gleeson, R. & Carroll, K. (2017). Non-Standard Monetary Policy Measures and the Balance Sheets of Eurosystem Central Banks. *Quarterly Bulletin*, 3, 87–102.
16. European Central Bank. (2007). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2007en.pdf>
17. European Central Bank. (2008). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2008en.pdf>
18. European Central Bank. (2009). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2009en.pdf>
19. European Central Bank. (2010). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2010en.pdf>
20. European Central Bank. (2011a). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2011en.pdf>
21. European Central Bank. (2011b). *The European Central Bank, The Eurosystem and The European System of Central Banks*. Pridobljeno 12. junija 2020 iz https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/escb_web_2011en.pdf?81ac9e6aad3bbdcfe4fe04af795fa290
22. European Central Bank. (2012a). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2012en.pdf>
23. European Central Bank. (2012b). Financial reporting in the Eurosystem. *Monthly Bulletin*, 87–98.
24. European Central Bank. (2013). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2013en.pdf>
25. European Central Bank. (2014). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2014en.pdf>
26. European Central Bank. (2015a). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2015en.pdf>
27. European Central Bank. (2015b). *Annual Accounts*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2015en.pdf>
28. European Central Bank. (2016a). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2016en.pdf>

29. European Central Bank. (2016b). Guideline (EU) 2016/2249 on the legal framework for accounting and financial reporting in the European System of Central Banks (ECB/2016/34). *Official Journal of the European Union*, (347), 37–86.
30. European Central Bank. (2016c). *How does the ECB's asset purchase programme work?* Pridobljeno 10. oktobra 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/app.en.html>
31. European Central Bank. (2016d). *Annual Accounts*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2016en.pdf>
32. European Central Bank. (2017a). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ecb.ar2017.en.pdf>
33. European Central Bank. (2017b). *Annual Accounts*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ecb.ar2017.en.pdf>
34. European Central Bank. (2018a). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2018~d08cb4c623.en.pdf>
35. European Central Bank. (2018b). *Annual Accounts*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2018~d08cb4c623.en.pdf>
36. European Central Bank. (2019a). *Annual Report*. Pridobljeno 5. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2019~c199d3633e.en.pdf>
37. European Central Bank. (2019b). *Annual Accounts of the ECB*. Pridobljeno 2. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ecb.annualaccounts2019~9eecd4e8df.en.pdf>
38. European Central Bank. (2019c). *Consolidated balance sheet of the Eurosystem as at 31 December 2019*. Pridobljeno 2. julija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2019~c199d3633e.en.pdf>
39. European Central Bank. (2020). *Consolidated balance sheet of the Eurosystem as at 31 December 2020*. Pridobljeno 5. julija 2021 iz <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2020~4960fb81ae.en.pdf>
40. European Central Bank. (brez datuma a). *Asset purchase programmes*. Pridobljeno 18. junija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omt/html/index.en.html#cspp>
41. European Central Bank. (brez datuma b). *Pandemic emergency purchase programme*. Pridobljeno 18. junija 2020 iz <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/pepp/html/index.en.html>
42. Evropska unija. (2016). Protokol (št. 4) o Statutu Evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke. Uradni list Evropske unije, 230–250.
43. Gabor, D. (2020). Three myths about EU's economic response to the Covid-19 pandemic. *Critical macro finance*. Pridobljeno 18. januarja 2021 iz <https://criticalfinance.org/2020/06/17/three-myths-about-eus-economic-response-to-the-covid19-pandemic/>

44. Grasselli, M. R. (2021). Monetary Policy Responses to Covid-19: A Comparison with the 2008 Crisis and Implications for the Future of Central Banking. *Review of Political Economy*, 1–26.
45. Gros, D. (2016). QE infinity: What risks for the ECB?. *depth analysis, IP/A/ECON/2016-01, February* (www.europarl.europa.eu/committees/en/econ/monetary-dialogue.html).
46. Gros, D. (2018). Euro area quantitative easing: Large volumes, small impact?. *SUERF Policy Note, Issue*, (27).
47. Hansen, A. & Meyer, D. (2017). ANFA – National Money Creation as an Existential Threat to the Currency Union? *Intereconomics*, 52(4), 230–237.
48. IFRS Community. (2020, 5. avgust). *Classification of Financial Assets and Financial Liabilities (IFRS 9)*. Pridobljeno 15. januarja 2021 iz <https://ifrscommunity.com/knowledge-base/ifrs-9-classification-of-financial-assets-and-financial-liabilities/>
49. International Accounting Standards Board. (2014). *International Financial Reporting Standard 9 – Financial Instruments*.
50. Ivanović, V. (2013). The Key Characteristics of Financial Reporting in the European System of Central Banks. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 3, 47–69.
51. Jakl, J. (2019). The true nature of the portfolio balance channel of quantitative easing policy. *Review of Economic Perspectives*, 19(2), 95-117.
52. König, P. & Bernoth, K. (2016). The Eurosystem's agreement on Net Financial Assets (ANFA): Covert monetary financing or legitimate portfolio management?. *DIW Economic Bulletin*, 6(12/13), 141–150.
53. KPMG International. (2009). *Central bank accountability and transparency*. Pridobljeno 15. decembra 2020 iz https://www.academia.edu/5392528/Central_bank_accountability_transparency
54. KPMG International. (2012). *Current trends in central bank financial reporting practices*. Pridobljeno 10. decembra 2020 iz <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2014/03/banking-financial-reporting-practices.pdf>
55. KPMG International. (2014). *First Impressions: IFRS 9 Financial Instruments*. Pridobljeno 12. decembra 2020 iz <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2015/06/first-impressions-IFRS9-O-201409.pdf>
56. KPMG International. (2017). *Fair value measurement: Questions and answers*. Pridobljeno 13. julija 2020 iz <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/12/fair-value-qa-2017.pdf>
57. Lehment, H. (2019). Fiscal implications of the ECB's Public Sector Purchase Programme. *Revue de l'OFCE*, (HS), 89–111.
58. Manganelli, S. & Engle, R. F. (2001). *Value at risk models in finance* (No. 75). ECB Working Paper.

59. MNP. (2015). *IFRS 9: Financial Instruments*. Pridobljeno 15. januarja 2021 iz https://www.mnp.ca/-/media/files/mnp/pdf/niche/credit-unions/2015-10-ifs-9-snapshot-_external-final-pdf.pdf
60. Nagel, J. (2012). Understanding Central Bank Balance Sheets. *International Economy*, 26(3), 14–54.
61. PricewaterhouseCoopers. (2017a). *IFRS 9 Financial instruments – Understanding the basics*. Pridobljeno 12. julija 2020 iz <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-understanding-the-basics.pdf>
62. PricewaterhouseCoopers. (2017b). *Treasury and securities portfolios: practical implications of IFRS 9 classification and measurement*. Pridobljeno 15. januarja 2021 iz <https://www.pwc.de/de/newsletter/kapitalmarkt/in-depth-treasury-and-securities-portfolios-ifs-9-c-m.pdf>
63. Schwarz, C., Karakitsos, P., Merriman, N. & Studener, W. (2014). *Why accounting matters: a central bank perspective* (No. 153). European Central Bank.
64. Tong, T. L. (2014). Malaysian Accounting Standards Board. *Understanding IFRS 9 for Directors*. Pridobljeno 5. februarja 2021 iz https://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=IFRS%209%20for%20Directors.pdf&file_path=pdf
65. Vergote, O., Studener, W., Efthymiadis, I. & Merriman, N. (2010). Main drivers of the ECB financial accounts and ECB financial strength over the first 11 years. *ECB Occasional Paper*, (111).